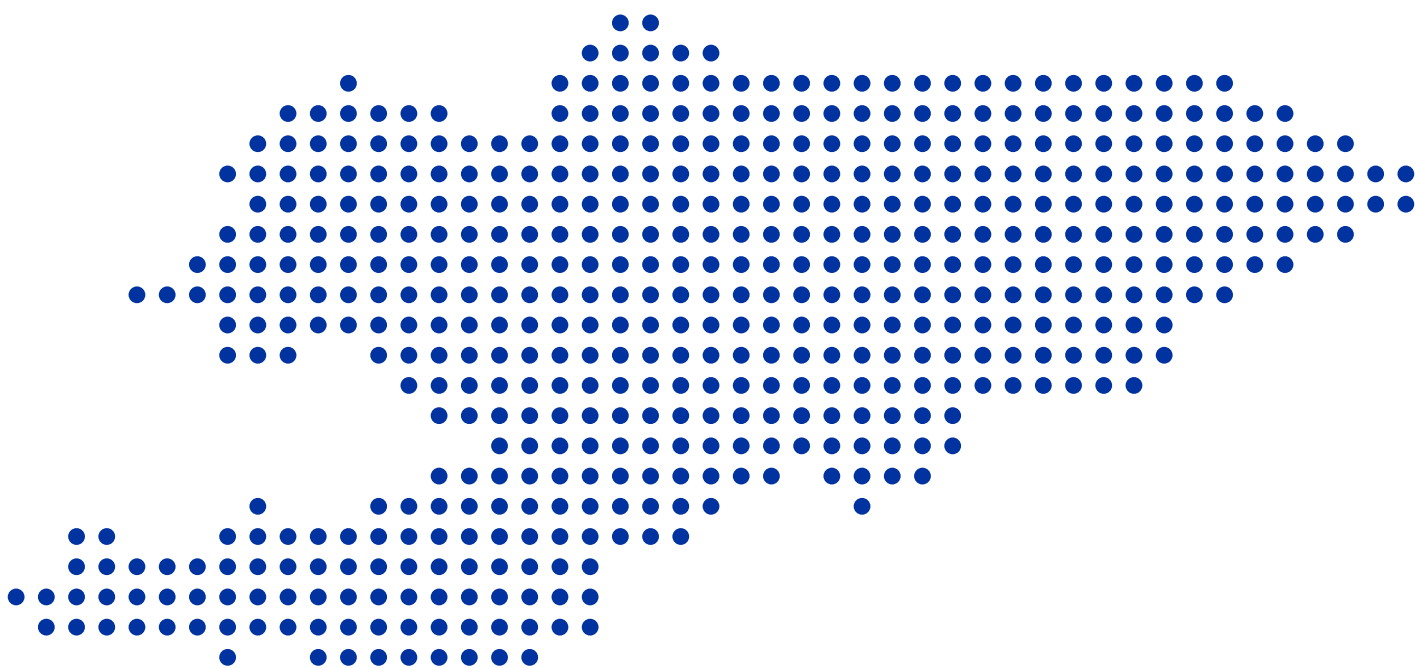

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ

МИГРАЦИЯ ЖӨНҮНДӨ МААЛЫМАТТАРДЫН КЕМЧИЛИГИН АНЫКТОО БОЮНЧА ТАЛДОО

2024 ЯНВАРЬ

Funded by the
European Union

Эл аралык Миграция уюму (ЭАМУ)
Глобалдык маалымат институту (GDI)
Таубенстраسه (Taubenstraße) 20-22
10117 Берлин
Германия

Эл аралык Миграция уюму (ЭАМУ)
Ибраимов к., 103
Виктория Бизнес Борбору
Бишкек
Кыргызстан

Жоопкерчиликтен баш тартуу

Бул баяндама Европа Биримдиги тарабынан каржыланган Миграцияны анализдөө жана саясат үчүн аймактык далилдер (REMAP) долбоорунун жыйынтыгынын бир бөлүгү болуп саналат.

Бул документ Европа биримдиктин каржылык колдоосу менен даярдалган. Бул жерде айтылган көз караштар эч кандай түрдө жогоруда аталган донор(лор), ЭАМУ же анын мүчө мамлекеттеринин расмий көз караштарын билдирет деп эсептелбеши керек. Баяндамада колдонулган белгилер жана материалды көрсөтүү ЭАМУ тарабынан кандайдыр бир өлкөнүн, аймактын, шаардын же аймактын же анын бийлик органдарынын укуктук статусуна, же анын чек араларына же чек араларына тиешелүү кандайдыр бир пикирди билдирбейт. Мындан тышкары, бул баяндамада колдонулган карталар иллюстрациялык максаттар үчүн гана колдонулат.

Мобилдүүлүккө көз салуу матрицасы (MTM) маалымат продуктуларынын шарттары жөнүндө көбүрөөк маалымат алуу үчүн, төмөнкү шилтемени караңыз: <https://dtm.iom.int/terms-and-conditions>

© 2024 Эл аралык Миграция уюму (ЭАМУ)

БИЗ МЕНЕН БАЙЛАНЫШ ҮЧҮН

Кошумча маалымат алуу үчүн MTM командасына кайрылыңыз:

✉ mtmkyrgyzstan@iom.int

📘 [Facebook.com/IOMKyrgyzstan](https://www.facebook.com/IOMKyrgyzstan)

🐦 twitter.com/IOMKyrgyzstan

📷 [instagram.com/iomkyrgyzstan/](https://www.instagram.com/iomkyrgyzstan/)

МАЗМУУНУ

I. ДИАГРАММАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ.....	8
II. ТАБЛИЦАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ.....	8
III. АНЫКТАМАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ.....	9
IV. АКРОНИМДЕРДИН ЖАНА КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ.....	11
1. ЖЫЙЫНТЫКТАР БОЮНЧА КЫСКАЧА МААЛЫМАТ.....	12
2. КИРИШ СӨЗ.....	15
2.1 МАСЕЛЕНИН ТАРЫХЫ.....	15
2.2. МИГРАЦИЯЛЫК МААЛЫМАТТАРДЫ КАРТАГА ТҮЗҮҮ МЕТОДОЛОГИЯСЫ.....	15
2.3 ЧЕКТӨӨЛӨР.....	17
3. ЭЛ АРАЛЫК МИГРАЦИЯ.....	18
3.1 ИММИГРАЦИЯ.....	18
3.2 ЭМИГРАЦИЯ.....	19
3.3 КАЙРА КАЙТЫП КЕЛҮҮ МИГРАЦИЯСЫ.....	22
3.4 МЫЙЗАМСЫЗ (ДОКУМЕНТСИЗ) МИГРАЦИЯ.....	24
4. МАЖБУР БОЛГОН МИГРАЦИЯ ЖАНА ЖЕР КОТОРУУ.....	26
4.1 КЫРГЫЗСТАНДАГЫ КАЧКЫНДАР.....	26
4.2 КЫРГЫЗСТАНДЫК КАЧКЫНДАР.....	28
4.3 КЫРГЫЗСТАНДАГЫ ИЧКИ ЖЕР КОТОРУУ.....	30
5. ИЧКИ КЫЙМЫЛДЫК (МОБИЛДҮҮЛҮК).....	31
6. ИРИ КӨЛӨМДӨГҮ МААЛЫМАТ.....	33
7. МИГРАЦИЯ САЯСАТЫ ЖАНА КЫЗЫҚДАР ТАРАПТАР.....	34
8. АКЧА КОТОРУУЛАР.....	37

9. МААЛЫМАТТЫН ЖЕТИШСИЗДИГИ ЖАНА КЕЛЕЧЕКТЕГИ	
ИЗИЛДӨӨЛӨР.....	38
10. БУЛАКТАРГА ШИЛТЕМЕЛЕР.....	40

I. ДИАГРАММАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

1-СҮРӨТ: 2011-2022-ЖЫЛДАР БОЮНЧА ИММИГРАНТТАРДЫН АГЫМЫ (АБСОЛЮТТУК САҢДАР).....	19
2-СҮРӨТ: ЭМИГРАНТТАРДЫН БАРДЫК ӨЛКӨЛӨР БОЮНЧА САНЫ, 2022 (АБСОЛЮТТУК САҢДАР).....	20
3-СҮРӨТ: ЭМИГРАНТТАРДЫН АГЫМЫ, 2011-2022 (АБСОЛЮТТУК САҢДАР).....	21
4-СҮРӨТ: КЫРГЫЗСТАНГА КАЙТКАН МИГРАНТТАРДЫН САНЫ, 2000-2021 (АБСОЛЮТТУК САҢДАР).....	23
5-СҮРӨТ: АДАМ САТУУ БОЮНЧА КАТТАЛГАН КЫЛМЫШТАРДЫН САНЫ, 2009- 2022 (АБСОЛЮТТУК САҢДАР).....	25
6-СҮРӨТ: КЫРГЫЗСТАНДА АДАМ САТУУ КЫЛМЫШТАРЫНЫН КАТТАЛГАН САНЫ, 2009-2022 (АБСОЛЮТТУК САҢДАР).....	25
7-СҮРӨТ: 2018-2023-ЖЫЛДАР БОЮНЧА КЫРГЫЗСТАНГА КАЧКЫНДАРДЫН КЕЛИШИ (АБСОЛЮТТУК САҢДАР).....	27
8-СҮРӨТ: КЫРГЫЗСТАНДАН КЕЛГЕН КАЧКЫНДАР ӨЛКӨ БОЮНЧА БОЮНЧА, (2018-2022 ЖЫЛДАРЫЖЫЛДАРЫ).....	27
ЖЫЛ БОЮНЧА БӨЛҮНГӨН КЫРГЫЗСТАНДЫК КАЧКЫНДАР, 2018-2023.....	29
9-СҮРӨТ:ЖЫЛ БОЮНЧА БӨЛҮНГӨН КЫРГЫЗСТАНДЫК КАЧКЫНДАР, 2018-2023 (АБСОЛЮТТУК САҢДАР).....	29
10-СҮРӨТ: ИЧКИ ЖЕР КОТОРГОНДОРДУН САНЫ ЖЫЛДАР БОЮНЧА , 2018-.2022.(АБСОЛЮТТУК.САҢДАР).....	30
11-СҮРӨТ: ИЧКИ МИГРАНТТАР ЖЫНЫСЫ БОЮНЧА МААЛЫМАТ , 2022 (%)	31
12-СҮРӨТ: АЙМАККА БӨЛҮНГӨН ИЧКИ МИГРАНТТАР , 2022 (АБСОЛЮТТУК САҢДАР)	32
13-СҮРӨТ: КЫРГЫЗСТАНДАГЫ ИЧКИ МОБИЛДҮҮЛҮК, 1991- 2022 (АБСОЛЮТТУК САҢДАР)	32
14-СҮРӨТ: АКЧА КОТОРУУ СИСТЕМАЛАРЫ АРКЫЛУУ ЖЕКЕ АДАМДАРДЫН АКЧА КОТОРУУЛАРЫ.....	37
15-СҮРӨТ: ЧЕТ ӨЛКӨЛҮК ТҮЗ ИНВЕСТИЦИЯЛАР, 2018-2022, (МИНДЕП \$)	37

II. ТАБЛИЦАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

1-ТАБЛИЦА: МААЛЫМАТТАРДЫН ЖЕТКИЛИКТҮҮЛҮГҮ ТАБЛИЦАСЫНЫН МИСАЛЫ.....	16
2-ТАБЛИЦА: ЖЫЛДАР БОЮНЧА БӨЛҮНГӨН БУЛАКТАР ТАБЛИЦАСЫНЫН МИСАЛЫ.....	16
3-ТАБЛИЦА: КЫРГЫЗ МИГРАНТТАРЫ БАРГАН ӨЛКӨЛӨР БОЮНЧА, АР КАҢДАЙ ЖЫЛДАР БОЮНЧА БААЛОО (АБСОЛЮТТУК САҢДАР ЖАНА %.....	21
4-ТАБЛИЦА: КЫРГЫЗСТАНГА КЕЛЕГЕН КАЧКЫНДАР, КЕЛГЕН ӨЛКӨСҮ БОЮНЧА, 2018-2023 (АБСОЛЮТТУК САҢДАР).....	26
5-ТАБЛИЦА: КЫРГЫЗСТАНДА БАПАНА ИЗДЕГЕНДЕР, КЕЛГЕН ӨЛКӨСҮ БОЮНЧА, 2018-2023 (АБСОЛЮТТУК САҢДАР).....	26
6-ТАБЛИЦА: ЧЕТ ӨЛКӨДӨГҮ КЫРГЫЗСТАНДАН КЕЛГЕН КАЧКЫНДАР , 2018-2023 (АБСОЛЮТТУК САҢДАР).....	28
7-ТАБЛИЦА: КЫРГЫЗСТАНДАН КЕЛИП ЧЕТ ӨЛКӨДӨ БАШПААНЕК СУРАГАНДАР, 2018-2023 (АБСОЛЮТТУК САҢДАР).....	28
8-ТАБЛИЦА: КЫРГЫЗСТАНДА РАТИФИКАЦИЯЛАНГАН ЭЛ АРАЛЫК КОНВЕНЦИЯЛАР.....	35
9-ТАБЛИЦА: КЫРГЫЗСТАНДЫН УЛУТТУК МИГРАЦИЯЛЫК САЯСАТЫ.....	35

III. АНЫКТАМАЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

ТЕРМИНОЛОГИЯ

КЫРГЫЗ ӨКМӨТҮ

ЗАМУ

(Миграция боюнча Эл Аралык Уюму)

Мигрант	Мигрант -миграциялык процесстин катышуучусу болгон адам эсептелет. Ар бир мигрант кетүүчү аймакка карата “чыгып жаткан мигрант”жана келген аймакка карата “келе жаткан мигрант”болуп эсептелет (КР УСК.) Миграция –ар кандай себептер менен Кыргыз Республикасынан башка өлкөлөргө жана башка өлкөлөрдөн Кыргыз Республикасына, ошондой эле Кыргыз Республикасынын аймагынын чегинде туруктуу же убактылуу жашоо максатында жеке жактардын көчүп жүрүшү. (КРЮМ, 2000).	ЭАМУ мигрантты (1) ал адамдын юридикалык статусуна карабастан, эл аралык чек ара аркылуу же мамлекеттин ичинде өзүнүн кадимки жашаган жеринен башка жакка көчүп кеткен же көчүп келген адам катары аныктайт; (2) ыктыярдуу же аргасыз жер которуу; (3) жер которуунун себептери; же (4) болуу мөөнөтү. ЭАМУ мигранттар жана миграцияга байланыштуу маселелер жана тиешелүү мамлекеттер менен макулдашуу боюнча эл аралык миграциялык кызматтарга муктаж мигранттар менен алектенет(ЭАМУ, 2011).
Башпаанек издегендер	Өзүнөн башка өлкөдө куугунтуктан же олуттуу зыяндан коргоону издеп жаткан жана тиешелүү эл аралык жана улуттук документтерге ылайык качкын макамын берүү боюнча доо боюнча чечимди күтүп жаткан адам. Чечим терс болсо, адам өлкөдөн чыгып кетүүгө тийиш жана эгер гуманитардык же башка негиздер боюнча калууга уруксат берилбесе, мыйзамсыз же мыйзамсыз кырдаалга туш болгон жаран эместер сыяктуу өлкөдөн чыгарылып кетиши мүмкүн (Эл аралык эмгек мигранттарынын конвенциясы, 1949-ж. 2008), (ЭЭУ, датасы жок).	Өз өлкөсүнөн башка өлкөдө куугунтуктан же олуттуу зыяндан коргоону издеп жаткан жана тиешелүү эл аралык жана улуттук документтерге ылайык качкын макамын берүү боюнча доо боюнча чечимди күтүп жаткан адам. Чечим терс болсо, адам өлкөдөн чыгып кетиши керек жана гуманитардык же башка тиешелүү негиздер боюнча калууга уруксат берилбесе, мыйзамсыз же мыйзамсыз кырдаалга туш болгон ар кандай жаран сыяктуу өлкөдөн чыгарылып кетиши мүмкүн. (ЭАМУ, 2011).
Жарандыга жок адам	Кыргыз Республикасынын жараны болуп саналбаган жана кандайдыр бир чет мамлекеттин жараны болуп саналаарына карата далилдери жок адам(КР ЮМ, 2000).	Анын мыйзамдары боюнча эч бир мамлекеттин жараны болуп саналбаган адам. (Бириккен Улуттар Уюмунун Жарандыгы жок адамдардын статусуна байланыштуу конвенциясы ((1954 жылдын 28 сентябрында кабыл алынган, 1960 жылдын 6 июнунда күчүнө кирген) 360 UNTS 117) 1 берене.
Качкын	Кыргыз Республикасынын жараны болбогон жана Кыргыз Республикасына өзүн качкын деп таануу жөнүндө расмий өтүнүч билдирген жана расалык, диний, улуттук белгиси, саясий ынанымдары, белгилүү бир социалдык топко таандык болгондугу үчүн куугунтукка алуунун курмандыгы болуунун негиздүү коркунучунан улам, ошондой эле куралдуу жана улуттар аралык жаңжалдарда куугунтукка алынууга кириптер болуунун чыныгы коркунучу туулгандан улам өзүнүн жарандык таандыктуулугунун өлкөсүнөн же өзүнүн туруктуу жашаган жеринен тышкары жүргөн же ушундай кооптонуулардан улам өз өлкөсүнүн коргоосуна алына албаган же андан пайдаланууну каалабаган адам качкын деп таанылат. (КР ЮМ, 2002а).	Расасы, дини, улуту, тигил же бул коомдук топко таандыктыгы же саясий көз карашы боюнча куугунтукка кабылып калуудан негиздүү корккондугунан улам өзүнүн жарандыгы болгон өлкөнүн чегинен тышкары жүргөн жана мындай коркуу сезиминен улам, ал өлкөнүн коргоосунан пайдаланууну каалабаган адам (1(A)(2) берене., Качкындар жөнүндө конвенциясы, 1951-ж. 1A(2), 1967-жылдагы Протоколдун оңдоолору боюнча).
Документсиз (мыйзамсыз) мигрант	«Документсиз(Мыйзамсыз) мигрант» түшүнүгүнүн аныктамасы Кыргызстандын мыйзамдык жана методологиялык документтеринде табылган жок. (КР ЮМ, 2006) ¹ .	Бир өлкөгө кирген же жүргөн тийиштүү документтери жок жарандыгы жок адам. Аларга, атап айтканда: өлкөгө кирүү үчүн мыйзамдуу документтери жок, бирок жашыруун түрдө кирүүгө үлгүргөн адам(дар); (б) өлкөгө жалган документтерди колдонуу менен кирген же калган; (в) өлкөгө мыйзамдуу документтер менен кирген, өлкөдө уруксат берилген мөөнөттөн ашыкча калган же башка жол менен кирүү шарттарын бузган жана уруксатсыз өлкөдө калган (ЭАМУ, 2011).

1 ЭАМУ бул терминологияны колдобойт. Бирок, бул отчетто улуттук мыйзамдар боюнча отчет берилет жана кыргыз окмоту колдонгон терминологияга шилтеме берилет

Мыйзамсыз жумушчу мигрант	Чет өлкөлүк жарандарга жана жарандыгы жок адамдарга карата улуттук мыйзамдарда белгиленген ишке орношуунун тартибин жана эрежелерин бузган адам (КР ЮМ 2006-ж.) ¹ .	
Адамдарды сатуу	Анын макулдугу менен же макулдугусуз коркутуу, күч же мажбурлоонун башка түрлөрүн колдонуу, шантаж, уурдоо, алдамчылык, алдоо, бийликти же абалдын алсыздыгын кыянаттык менен пайдалануу жолу менен, же болбосо эксплуатациялоо максатында аны контролдоочу адамдын макулдугун алуу үчүн төлөм же пайда сунуштоо жолу менен азгырма жалдоо, ташуу, жашыруу, алуу, кабыл алуу же адамды өткөрүп берүү(КР ЮМ, 2005-ж.)	Адамдын макулдугун алуу үчүн ага карата күч колдонуу менен аны эксплуатациялоо максатында ал адамды башкаруу, коркутуу, адам уурдоо, алдоо, кызмат абалынан же адамдын аялуу абалынан кыянаттык менен пайдаланып, же пара алып, ал адамды эксплуатациялоо.(ЭАМУ, 2011)
Мигранттарды мыйзамсыз ташуу	Мыйзамсыз миграцияны уюштуруу, мигранттарды, чет өлкөлүк жарандарды жана жарандыгы жок адамдарды мыйзамсыз алып келүүнү же алып чыгууну уюштуруу, же транспорт каражаттарын, же жасалма документтерди, турак же башка жайларды берүү, ошого тете пайда алуу максатында же аны колдонбостон жарандарга Кыргыз Республикасынын аймагына мыйзамсыз кирүү, чыгуу, жүрүү, Кыргыз Республикасынын аймагы аркылуу транзит боюнча башка кызматтарды көрсөтүү (КР ЮМ, 2021а).	Жараны болуп саналбаган же туруктуу жашаган мамлекетке мыйзамсыз кирүү үчүн адамдын ал мамлекетке мыйзамсыз кирүүсүнөн тике же кыйыр, финансылык же башка материалдык пайда алуу. (ЭАМУ, 2011).
Иммигрант	Иммигрант - туруктуу жашоо максатында Кыргызстанга мыйзамдуу түрдө кирген чет өлкөлүк жаран же жарандыгы жок адам (КР ЮМ, 1993).	Келүүчү өлкөнүн көз карашынан алганда, бара турган өлкө анын кадимки жашаган жаңы өлкөсүнө айланышы үчүн, өзүнүн жарандыгынан же кадимки жашаган жеринен башка өлкөгө көчүп барган адам. (Бириккен Улуттар Уюмунун Экономикалык жана социалдык маселелер боюнча департаментинен алынган, Эл аралык миграциянын статистикасы боюнча сунуштар, 1-чи кайра карап чыгуу (1998-ж.) 10-бет, “узак мөөнөттүү мигранттардын” аныктамасы. ЭАМУ, 2019).
Эмигрант	Эмигрант - Туруктуу жашоо максатында Кыргыз Республикасынын аймагынан башка мамлекеттер аймагына кетип жаткан Кыргыз Республикасынын жараны(КР ЮМ, 1993).	Кетип турган өлкөнүн көз карашынан алганда, баруучу өлкө иш жүзүндө анын кадимки жашаган жаңы өлкөсүнө айланышы үчүн өзүнүн жарандыгы же кадимки жашаган өлкөсүнөн башка өлкөгө көчүп барган адам». (Бириккен Улуттар Уюмунун Экономикалык жана социалдык маселелер боюнча департаментинен алынган, “узак мөөнөттүү мигранттар”, Эл аралык миграциянын статистикасы боюнча сунуштар, 1-чи кайра карап чыгуу(1998) 18-бет. ЭАМУдо, 2019-ж.).
Ички мигрант	Ички мигрант -ар кандай себептер менен жашаган жерин туруктуу же убактылуу өзгөртүү максатында Кыргызстандын чегинен бир райондон экинчи районго көчүп кеткен Кыргызстандын жараны. (КР ЮМ, 2002b).	Мамлекеттин ичинде жаңы убактылуу же туруктуу жашоону түзүү максатында же жер которуунун айынан көчүп жаткан же көчүп келген ар кандай адам.(ЭАМУ,2019).

IV. АКРОНИМДЕР ЖАНА КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

КМШ	Көз карандысыз Мамлекеттердин Шериктештиги
COVID-19	COVID-19 Пандемиясы
ЕАЭБ	Евразия экономикалык биримдиги
ГТИ	Гугл тренд индекси
ИЖККБ	Ички жер которууну көзөмөлдөө борбору
ИЖКА	Ички жер которгон адам
ЭАМУ	Эл Аралык Миграция Уюму
КҮКИ	Кыргызстандын Үй чарбаларын Комплекстүү Изилдөөсү
КР ЖСУ	Кыргыз Республикасынын жарандарынын сурамжылоосун угуу
КР УБ	Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
КР УСК	Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети
ММКТМ	Миграция маалыматтарынын картасын түзүү методологиясы
КР ИИМ	Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлиги
КР ЭСКЖММ	Кыргыз Республикасынын Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлиги
КР ӨА МКК	Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Аппаратынын Мамлекеттик каттоо кызматынын жарандык абалдын актыларын каттоо бөлүмү
ЖААКБ	Бириккен Араб Эмираттары
БАЭ	Бириккен Улуттар Уюмунун Качкындар боюнча Жогорку комиссары
БУУ КБЖК	Америка Кошмо Штаттары

1. ЖЫЙЫНТЫКТАР БОЮНЧА КЫСКАЧА МААЛЫМАТ

Бул баяндама төмөндөгү методология бөлүмүндө түшүндүрүлгөндөй Миграциялык Маалыматтарды Картага түшүрүү боюнча машыгуу иш-чаранын негизги жыйынтыктарын аныктайт, жана Кыргызстандагы миграция жөнүндө азыркы учурда болгон жеткиликтүү маалыматтарды аныктайт. Каралып чыккан миграция маалыматы Кыргызстандагы активдүү жана тиешелүү мамлекеттик маалымат базаларынын, ошондой эле БУУнун агенттиктеринин жана өнүктүрүү мекемелеринин картасын камтыйт. Тактап айтканда, маалыматтарды карап чыгууда иммиграция, эмиграция, кайра кайтып келүү миграциясы, документсиз миграция, Кыргызстанда жашаган качкындар, Кыргызстандан келген качкындар, ички миграция, ири маалымат жана акча которуулар боюнча тематикалык багыттар камтылган. Бул баяндама ошондой эле негизги улуттук миграция саясатын жана тиешелүү кызыкдар тараптарды баса белгилейт.

Кыргыз Республикасындагы иммиграция боюнча учурдагы маалымат туралуу топтомдорун карап чыккандан кийин, иммигранттардын агымы боюнча маалымат мамлекеттик органдар тарабынан жыл сайын чогултулуп, баяндама берилип жатканы такталды. Жыл боюнча бөлүштүрүлгөн иммигранттардын агымынын саны тууралуу маалымат Кыргызстандын Улуттук статистикалык комитетинде (КР УСК) кыргыз, орус жана англис тилдеринде жеткиликтүү. Бирок, иммигранттардын жынысы, билими, туулган жери, жашы жана жумушу боюнча маалыматтын бөлүштүрүлүшү коомго ачык жеткиликтүү эмес, бирок мындай маалыматтарды КР УСКнен расмий маалымат өтүнүчү аркылуу алууга болот. КР УСКсы жана Кыргызстандын Эмгек, ссоциалдык камсыздоо жана миграция министрлиги (КР ЭСКжММ) тарабынан билдирилген иммигранттардын агымы тууралуу маалымат КР УСКки тарабынан билдирилген маалыматтан кыйла айырмаланат, ал дегени ар мекеме тарабынан колдонулган иммигранттардын аныктамалары ар түрдүү болушу мүмкүн дегенди билдирет билдирет. Өлкөдө туруктуу жашап жаткан иммигранттардын саны боюнча так маалымат жок, бирок маалыматты БУУнун Экономикалык жана Социалдык иштер департаментинин маалымат платформасынан табууга мүмкүнчүлүк бар. Келечектеги изилдөөлөр өлкөдөгү туруктуу жашап жаткан иммигранттардын санын аныктоого багытталышы керек.

Башка өлкөлөргө Кыргызстан жарандарынын эмиграцияга кетуу тууралуу маалыматтарды талдоо көрсөткөндөй, эмиграциялык агымдар жөнүндө маалыматтардын көпчүлүгү административдик маалыматтардын негизинде түзүлөт. КР УСКсы жыл сайын өзүнүн веб-баракчасында эмигранттардын агымы жөнүндө баяндама маалыматтарды берип турат, анда эмигранттар этностук таандыктыгы, жынысы, жаш курагы, өз өлкөсүндө келип чыккан жери жана барган өлкөсү боюнча маалыматтар менен бөлүшөт. Бул маалымат жалпы коомчулукка ачык, негизинен орус тилинде жеткиликтүү. Кыргызстандын чет өлкөдөгү дипломатиялык өкүлчүлүктөрү жана консулдук мекемелери да эмигранттарды каттоого, маалыматтарды чогултууга жана эмигранттардын болжолдуу саны жөнүндө баяндама берүүгө катышат. Бирок, эмигранттардын социалдык профили тууралуу маалымат жок. Өнүгүү уюмдары тарабынан жүргүзүлгөн ар кандай сурамжылоолор жана изилдөөлөр эмигранттардын социалдык профили жөнүндө маалымат берет, бирок бул изилдөөлөрдүн ар биринин өз чектөөлөрү бар. Кийинки изилдөөлөр административдик маалыматтардын негизинде алынган мигранттардын саны жөнүндө маалыматка багытталышы керек.

Кайра кайтып келүү миграциясы багыты - кайтып келген кыргызстандыктардын саны боюнча толук маалыматы жок тематикалык багыт болуп эсептелет. Учурда кайтып келген миграциянын толук көлөмүн камтыган борборлоштурулган уюм жок деп айтсак болот. Бирок, кайтып келгендер боюнча айрым маалымат божомолдорду үй-бүлөлөрдүн сурамжылоолорунан жана мамлекеттик, өкмөттүк эмес жана эл аралык уюмдар тарабынан жүргүзүлгөн изилдөөлөрдөн чектөөлүү маалыматтарды табууга болот. Айрым бир изилдөөлөрдү эске албаганда, мындай сурамжылоолордун көбү системалуу түрдө жүргүзүлөт, мисалы, Кыргызстандагы үй чарбаларын комплекстүү изилдөө деп аталган сурамжылоону айтсак болот. 2022-жылдын ноябрында ЭАМУ Кыргызстанда мобилдүүлүккө көз салуу, калктын эсептөөлөрү, эмгек мигранттарынын жана кайтып келген мигранттардын географиялык бөлүштүрүлүшү, миграциянын себептери, кайтып келген өлкөлөр жана миграциянын мезгили боюнча маалымат берүү үчүн Кыргызстанда мобилдүүлүктү баалоонун биринчи айлампасын өткөрдү. Келечекте ЭАМУ ушул сыяктуу бир катар баалоолорду үзгүлтүксүз жүргүзүүнү пландаштырууда. Кайтып келген мигранттарды сурамжылоолордун маалыматтары кайтып келген мигранттардын санын, жынысын, билимин, жашын, кайтып келген өлкөсүн, кайтып келген жерин жана кайтып келгенге чейинки жумуш орду боюнча болжолдоону камсыз кылат. Бул маалыматтардын көбү COVID-19га жана анын эмгек мигранттарына тийгизген таасирине жана пандемия учурунда алардын кайтып келишине байланыштуу. Бирок, 2019-жылга чейинки жылдар үчүн кайтып келгендер жана алардын социалдык профили тууралуу маалымат жок. Мисалы, 2018 жана 2019-жылдар үчүн кайтып келгенге чейинки жумуштун түрү, кайтып келгендердин билими жана жаш курагы боюнча маалымат табылган эмес. Келечектеги изилдөөлөр улуттук деңгээлде кайтып келгендердин жалпы аныктамасын түзүүгө жана кайтып келген мигранттар боюнча маалыматтарды системалуу түрдө чогултууга багытталышы керек.

Мыйзамсыз (Документсиз) миграция боюнча маалыматтар Кыргызстандын Ички иштер министрлигинен (КР ИИМ) келет, маалыматтар сапаттык мүнөздө болуп, негизинен мигранттарды мыйзамсыз алып өтүү боюнча сапаттык маалыматтарды берет. Мыйзамсыз мигранттар боюнча ар тараптуу маалыматтар жалпыга жеткиликтүү эмес, бирок кээ бир сапаттуу маалыматтарды КР ИИМнин расмий маалымат сурамдары аркылуу алалса болот. КР ИИМнин маалыматтары мигранттарды мыйзамсыз алып өтүүнүн негизги жолдорун жана негизги ыкмаларын сапаттык жактан сүрөттөйт, ошондой эле КР ИИМи тарабынан текшерүү жүргүзгөн айрым иштер боюнча баяндама берет. КР ИИМнин маалыматы негизинен мыйзамсыз импортко тиешелүүтешелүү. Мыйзамсыз миграция боюнча маалыматтардын дагы бир булагы АКШнын Мамлекеттик департаментинин маалымат порталы болуп саналат, ал жыл сайын, өзгөчө адам сатуу боюнча чектелген маалыматтарды жарыялайт. Келечектеги изилдөөлөр документи жок мигранттар жана алардын социалдык профили жөнүндө маалыматтарды системалуу түрдө чогултууга багытталышы керек.

Кыргызстанда кабыл алынган качкындар боюнча маалымат негизинен КР УСК дан жана КР ЭСКЖММден алыныт. Бул маалымат жалпыга жеткиликтүү эмес, бирок бул эки мамлекеттик департаменттен расмий суроо-талаптар аркылуу алса болот. Кыргызстанда жайгаштырылган качкындар боюнча маалыматтар качкындардын санын, качкындардын келип чыккан өлкөсүн жана качкындардын жашын чагылдырат. Качкындар боюнча маалыматтарды системалуу түрдө чогултууга карабастан, КР УСК жана КР ЭСКЖМ өлкөдө жайгаштырылган иммигранттардын саны боюнча өзүнчө баяндама беришпейт. БУУнун Качкындар боюнча агенттиги качкындардын саны боюнча билдирди, бирок качкындардын билими тууралуу маалымат берген жок. Келечектеги изилдөөлөр өлкөгө кабыл алынган качкындардын билим профили жана мамлекеттик органдар тарабынан чогултулган өлкөдөгү качкындардын санын изилдөөгө багытталышы керек.

Кыргызстандагы качкандардын саны боюнча маалымат мамлекеттик органдардан табылган жок. Жалпыга жеткиликтүү маалыматтар БУУнун Качкындар боюнча комиссарлыгынын Качкындардын маалыматтарын издөө платформасынан алынган жана Кыргызстандан барган качкындар тууралуу маалыматтарды баруучу өлкө, жашы жана жынысы боюнча берет. Кыргызстандык качкындардын билими боюнча (2022, 2021, 2022, 2019 жана 2018) жылдарга бөлүштүрүлгөн маалыматтар табылган жок. Келечектеги изилдөөлөр Кыргызстандан барган качкындардын билим деңгээлин жана кайсы бир мамлекеттик органдар Кыргызстандан барган качкындар боюнча маалыматтарды топтойбу деген суроолорго жооп бериши керек.

Кыргызстандагы ички жер которуулар боюнча жалпыга жеткиликтүү маалымат булагы болуп Ички жер которууларды көзөмөлдөө борборунун (ИЖККБ) веб-сайты саналат. Маалыматтар англис тилинде жеткиликтүү жана ички жер которгон адамдардын (ИЖК) түрү боюнча (жаңжал/зордук-зомбулук жана кырсык маалыматтары), ошондой эле жыл, жашы, жынысы жана кырсыктын түрү боюнча бөлүнөт. Кыргызстандын өкмөтүнөн, тактап айтканда, Өзгөчө кырдаалдар министрлигинин маалыматы коомчулукка жеткиликтүү эмес, бирок расмий суроо-талап боюнча алууга болот. Конкреттүү окуялар, зордук-зомбулуктар жана кырсыктар тууралуу билдирүүлөр сыяктуу экинчи даражадагы булактардан алынган ИЖКлардын саны боюнча да чектелген маалыматтар бар. Маалыматтарды чогултуу жана талдоо жүргүзүү учурунда ИЖК боюнча төмөнкүдөй маалыматтар табылган жок: 2021 жана 2020-жылдарга гендердик ИЖК нын саны жөнүндө; 2022, 2021 жана 2020-жылдарга бара турган жери боюнча ИЖК нын саны; жылдар боюнча жумуш статустарынын саны жөнүндө; Кырсык менен байланышкан да, чыр-чатактар менен да байланышкан ИЖК нын агымынын саны жынысы жана жашы боюнча. Келечектеги изилдөөлөр ИЖКлар жөнүндө жетишпеген маалыматтардын ушул түрлөрүн изилдөөгө багытталышы керек.

Ички мобилдүүлүк боюнча маалыматтар Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик каттоо кызматынын (КР ӨА МКК) жарандык абалдын актыларын каттоо бөлүмү тарабынан системалуу түрдө чогултулуп, жыл сайын КР УСКсына берилет. Маалыматтарды кароодо ички мигранттар боюнча административдик маалыматтардын төмөнкү түрлөрү табылган жок: 1991-жылга чейинки жылдардагы ички мигранттардын саны, билими, жынысы, жаш курагы, ишинин түрү боюнча ички мигранттарды бөлүштүрүүчү деталдуу маалыматтар жана башка толук маалыматтар жок. 2010-жылга чейинки жылдардагы ички мигранттардын саны боюнча да маалыматтар табылган жок. Келечектеги изилдөөлөр ички мигранттардын билими, жынысы, жаш курагы жана ишинин түрү боюнча маалыматтарды чогултууга багытталышы керек. Бул маалыматтар каттоо процедураларына кошулушу мүмкүн.

Ири маалыматтарды чогултуу жана колдонуу системалуу түрдө эмес. Мамлекеттик, өкмөттүк эмес жана өнүктүрүү юмдарынын жеткиликтүү маалымат булактарын карап чыгуу, миграцияга байланыштуу чоң маалыматтарды талкуулаган бир нече изилдөөлөрдү кошпогондо, ири маалыматтар боюнча эч кандай маалыматтар табылган жок. Бир академиялык макала Борбордук Азия өлкөлөрүнүн (Кыргызстан, Өзбекстан жана Тажикстан) резиденттеринин Россия Федерациясына миграция боюнча онлайн кайрылуулары менен бул өлкөлөрдөн Россия Федерациясына мигранттардын кийинки агымынын ортосундагы статистикалык байланышты камтыйт. Дагы бир изилдөө Кыргызстанда акча которуулардын схемасын түшүндүрүү үчүн Гугл Трендс (Google Trends) Индексин (GTI) колдонуунун натыйжалуулугун изилдейт. Келечектеги изилдөөлөр мобилдик телефондордун, социалдык тармактардын, интернет платформаларынын жана тиркемелеринин колдонуучулары тарабынан адамдардын мобилдүүлүгү жөнүндө автоматтык түрдө түзүлө турган мигранттардын ири маалыматтары боюнча кандайдыр бир иш-аракеттер көрүлбү, ошондой эле санариптик сенсорлор жана өлчөө приборлору аркылуу иш-аракеттер көрүлбү, же кыргыз өкмөтүнүн кандайдыр бир пландары барбы деген суроолорго басым жасоо керек.

Акча которуулар боюнча маалыматтар Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы (КР УБ) ай сайын чогултулуп, баяндама берип турат. Улуттук банк ошондой эле акча которууларга арналган өзүнчө бөлүм менен өзүнүн веб-баракчасында жылдык баяндаманы жарыялайт. Баяндама жалпыга жеткиликтүү жана КРУБнын веб-баракчасынан таанышууга болот. Баяндама кыргыз, орус жана англистилдеринде жеткиликтүү, КРУБ тарабынан чогултулган жана билдирилген маалыматтар акча которуулар боюнча маалыматтардын дээрлик бардык минималдуу бөлүмдөрүн камтыйт.

2. КИРИШ СӨЗ

2.1 МАСЕЛЕНИН ТАРЫХЫ

Кыргызстанда жана Борбордук Азиянын башка өлкөлөрүндө миграциянын ар кандай түрлөрү боюнча маалыматтардын боштугун (кемчилигин) системалуу түрдө аныктоо үчүн ЭАМУ ЕБ тарабынан каржыланган «Мобилдүүлүккө көз салуу матрицасы – Миграцияны талдоо жана саясат үчүн аймактык маалыматтар» (МКМ МТСАМ) долбоору аркылуу миграциялык маалыматтарды салыштыруу боюнча иштерди баштады.

Бул баяндама миграциялык маалыматтардын картасын түзүүнү изилдөөнүн негизги жыйынтыктарын, ошондой эле мигранттар боюнча конкреттүү маалыматтарды ким чогултары, иммигранттар, эмигранттар, кайтып келген мигранттар, мыйзамсыз мигранттар, Кыргызстанда жайгаштырылган качкындар, Кыргызстанда ички жер которгондор, ички мигранттар жана акча которуулар жөнүндө маалыматтардын түрлөрү боюнча негизги жыйынтыктарды берет.

Баяндама ошондой эле бул миграциялык тематикалык аймактардын ар бири үчүн негизги маалымат кемчилигин баса белгилейт. Негизги маалымат кемчиликтерди, алар менен чектелбестен, иммигранттардын запастары боюнча толук эмес маалыматтар, эмигранттар боюнча маалымат боштуктары, кайтып келген мигранттар боюнча системалуу маалыматтарды чогултуунун жоктугу, мыйзамсыз мигранттар боюнча толук эмес статистика жана ички жер которгондордун (ИЖК) деталдуу социалдык профилин камтыйт. Кыргыз Өкмөтүнө мигранттар жөнүндө маалыматтарды чогултууну жана башкарууну жакшыртуу үчүн бул кемчиликтерди жоюу сунушталат.

2.2 МИГРАЦИЯЛЫК МААЛЫМАТТАРДЫ КАРТАГА ТҮЗҮҮ МЕТОДОЛОГИЯСЫ

Бул баяндаманын максаты - Кыргызстанда, ошондой эле Борбордук Азиянын башка өлкөлөрүндө миграциянын ар кандай түрлөрү боюнча маалыматтардын боштугун системалуу түрдө аныктоо. Бул амбициялуу максатка жетүү үчүн, ЭАМУ өлкөлөрүнүн командалары тышкы консультанттардын жана ЭАМУ адистеринин колдоосу менен атайын методологияны иштеп чыгышты. Бул баяндама үчүн иштелип чыккан Миграциялык маалыматтардын картасын түзүү методологиясы (ММК ММ) миграциялык маалыматтар боюнча сапаттык маалыматты системалуу түрдө сандык аныктоого жана маалыматтардын боштугун, ошондой эле алардын ар кандай контексттерде жеткиликтүүлүгүн так түшүнүүгө багытталган. ММКМ процессинин аягында саясатты иштеп чыгуу үчүн миграциялык маалыматтарга карата кандай маалыматтар бар, эмне жетишпейт жана эмне кылуу керек экендиги ачык болушу керек.

Методологияны иштеп чыгууда бардык процесстин ачык-айкындуулугу биринчи планга коюлган. Ачыктык техниканын кайталанышын камсыз кылуу керек, башкача айтканда, ар кандай изилдөөчүлөр маалыматтарды талдоодо бирдей жыйынтыктарды алышат жана кайталануучу, башкача айтканда, бир эле ыкманы колдонгон ар кандай изилдөөчүлөр бирдей шарттарда бирдей натыйжаларды байкашат. Биз ачык-айкындуулук, кайра жаралуу жана кайталоо илимий катаал жана ачык изилдөө үчүн маанилүү деп эсептейбиз. Бул ыкманын аркасында ММКМ башка өлкөлөрдөгү жана контексттердеги маалымат боштуктарын картага ылайыкташтырууга жана тууралоого болот. Бул бөлүмдө, ыкмалары жана жол-жоболору майда-чүйдөсүнө чейин жана так түшүндүрүлөт.

Биринчиден, миграциянын бардык түрлөрүн камтыган 10 бөлүккө бөлүнгөн экзель (excel) файлы түзүлдү. Андан кийин файл бир нече эксперттер тарабынан каралып, биргелешкен долбоордо иштеген ар кандай өлкөнүн командаларынын пикирлерин камтыган семинар аркылуу жыйынтыкталды. Талданган миграциянын түрлөрү да бул баяндама нын түзүмүндө чагылдырылган жана иммиграция, эмиграция, кайтып келген миграция, ички миграция, мыйзамсыз (документсиз) миграция, ички жер которуу, бул өлкөдөн чыккан качкындар, өлкө кабыл алган качкындар, акча которуулар жана чоң маалыматтарды камтыйт. Бул бөлүмдөрдүн ар бири эки негизги таблицадан турат: а) маалыматтардын жеткиликтүүлүгү таблицасы жана б) жыл боюнча булак таблицасы.

2018-жыдан 2023-жылга чейинки ар бир жыл үчүн маалыматтардын жеткиликтүүлүгү таблицасында изилдөөчү бул маалыматтар бар же жок экенин, бар, бирок жарым-жартылай жеткиликтүү же жок экендигин көрсөтүшү керек болчу. Бул таблица андан ары мигранттардын саны жана агымы боюнча маалыматтарга бөлүнгөн. Контингенттер үчүн изилдөөчү кызыктырган калктын саны (мисалы, иммигранттардын саны), ошондой эле жынысы, кабыл алуучу өлкөдө жашаган жери, өз өлкөсүндөгү келип чыккан жери, жашы, иш абалы жана билим деңгээли боюнча маалыматтарды табышы керек болчу. Агымдар үчүн изилдөөчү агымдын көлөмүн жана анын жынысы жана келип чыккан өлкөсү боюнча бөлүнүшүн көрсөтүүсү керек болчу. Ар кайсы бөлүмдөрдө бир аз башкача бөлүштүрүү болгон, бирок миграциянын ар кандай түрлөрү үчүн жалпы мамиле бирдей бойдон калган.

ТАБЛИЦА 1: МААЛЫМАТТАРДЫН ЖЕТКИЛИКТҮҮЛҮГҮНҮН ТАБЛИЦАСЫНЫН МИСАЛЫ

Жыл	Саны	Жынысы боюнча саны	Кабыл алуучу өлкөдө жашаган жери боюнча саны	Өз өлкөсүн-дөгү келип чыккан жери боюнча саны	Жашы боюнча саны	Иш абалы боюнча саны	Билим денгээли боюнча саны	Агым-дар	Жынысы боюнча агымдар	Келип чыккан өлкөсү боюнча агымдар
2023										
2022										
2021										
2020										
2019										
2018										

Жогорудагы көрсөткүчтөрдүн ар бири боюнча бирден ашык булактарды аныктоого боло тургандыктан, «Жылдар боюнча булактар» таблицасы түзүлдү. Бул таблицада изилдөөчү маалыматтардын жеткиликтүүлүгү таблицасынын бир же бир нече көрсөткүчтөрү боюнча маалыматты камтыган бардык булактарды көрсөткөн. Бул таблица адабияттарды карап чыгуу таблицасына абдан окшош жана төмөнкү мисалды көрүүгө болот.

ТАБЛИЦА 2: ЖЫЛДАР БОЮНЧА БӨЛҮНГӨН БУЛАКТАР ТАБЛИЦАСЫНЫН МИСАЛЫ

Булак	Автор-лор	Ишкана	Изилдөө лөрдүн аты	Изилдөө лөргө шилтеме	Маалыматтын булагы (каттоо/кванттык изилдөө/сапаттуу маалыматтар/адм)	Жыштык (канчалык көп аткарылды?)	Жалпыга жеткилик түүбү?	Бөлүш түрүү жеткилик түүбү?	Колдонулган аныкта-малар	Тил

Бул иш миграциялык маалыматтардагы боштуктарды аныктоого багытталган катаал жана структураланган адабияттарды карап чыгуу процессине негизделген. Изилдөө тобу ар кайсы өлкөлөргө таралгандыктан, жалпы иш процессин жана аныктамалардын жалпы тизмесин иштеп чыгуу үчүн иш башталганга чейин ар кандай жолугушуулар өткөрдү. Бул жолугушуулардын жүрүшүндө биз ММКМди аяктоо үчүн эки багыттуу стратегияны иштеп чыктык: кабинеттик изилдөө жана иштөбүнүн мүчөлөрүн текшерүү.

Ар бир бөлүм боюнча кабинеттик изилдөө үчүн ар бир изилдөөчү издөө терминдеринин тизмесин түздү, мисалы: Кыргызстанга иммиграция, Кыргызстанга миграция, Кыргызстандагы эмгек миграциясы, Кыргызстандагы эмгек мигранттары, Кыргызстандагы мобилдүүлүк. Андан кийин бул тизме жергиликтүү тилдерге, ошондой эле орус тилине которулуп, google жана google scholar издөө системаларында колдонулган. Ар бир издөө системасында биринчи 5-10 беттеги бардык макалалар каралып, кызыгуу жана камтылган маалыматтын негизинде тандалып алынган. Тиешелүү макалалар аныкталгандан кийин, алар кеңири окулуп, жүктөлүп алынып, маалымат «Жылдар боюнча булак» таблицасына киргизилген. Негизинен процесс алты кадамдан турган: 1) ачкыч сөздөрдүн тизмесин түзүү жана аны тиешелүү тилдерге которуу; 2) тиешелүү маалыматты издөө үчүн google жана google scholarда бул ачкыч сөздөрдү колдонуу; 3) google жана google scholarдын алгачкы 5-10 беттеринде камтылган бардык макалаларды көрүү жана тиешелүү макалаларды тандоо; 4) тиешелүү документтерди окуу жана жүктөп алуу; 5) булактардын таблицасын жылдар боюнча түзүү; 6) маалыматтардын жеткиликтүүлүгүнүн таблицасын түзүү. Бул ыкмадан тышкары, изилдөөчүлөргө бул баяндаманын ар бир он бөлүмүндө көрсөтүлгөн тиешелүү веб-сайттарды жана маалымат базаларын түздөн-түз текшерүү милдети жүктөлгөн.

Бул кабинеттик изилдөө процесси мүчөлөрдүн текшерүү жана негизги кызыкдар тараптар менен маалымат алмашуу аркылуу дагы бекемделди. Өкмөттүн маалыматтары, ошондой эле эл аралык уюмдардын маалыматтары жалпыга ачык болбошу мүмкүн. Бирок, бул маалыматтар официалдуу жолугушуулардан жана маалымат сурамдарынан кийин ЭАМУга берилиши мүмкүн. Ушул себептен улам, ЭАМУ командасы өкмөттүк жана эл аралык уюмдардагы жергиликтүү, улуттук жана аймактык деңгээлдеги борборлордун тизмесин түздү. Кызыкдар тараптар менен байланышып, сурамжылоо жүргүзүлдү. Жетишсиз маалыматтар тиешелүү органдардан суралып, мүмкүн болгон учурда бул баяндамага киргизилди.

Жалпысынан алганда, бул кылдат адабияттарды карап чыгуу, топтун мүчөлөрүн текшерүү процесси менен айкалышып, Кыргызстандагы, ошондой эле чөлкөмдөгү башка өлкөлөрдөгү маалыматтардын жеткиликтүүлүгүн жана жетишсиздигин ачыктап турат. Бул баяндама Кыргызстан боюнча негизги жыйынтыктарды көрсөтөт.

2.3 ЧЕКТӨӨЛӨР

Жогоруда айтылган методологиялык ыкмага карабастан, бул методологиянын бир катар чектөөлөрү бар. Биринчиден, ММКМ миграциянын ар кандай түрлөрүн жана ар кандай миграциялык көрсөткүчтөрдү камтыса да, бул маалыматтардын ажырымын талдоо толук эмес. ЭАМУ мигранттардын негизги бөлүктөрүнө жана тандалган топторуна гана көңүл бурган. Чоң мааниге ээ болгонуна карабастан, убакыттын тардыгынан миграциянын түртмө күчү, келечектеги миграциялык ниеттери жана мигранттардын аялуулугу сыяктуу бардык эле мигранттык топтор же миграциялык көрсөткүчтөр анализге киргизилген эмес.

Дагы бир чектөө ар бир жеке маалыматтарды карта боюнча консультанттын позициясына жана макалаларды кошуу же алып салуу боюнча алардын көз карашына байланыштуу болушу мүмкүн. Чектелген киргизүү же алып салуу эрежелери менен, маалыматтын белгилүү бир булагын кошуу же кошпоо, ар бир жеке маалыматтын картасын түзүү боюнча консультант өзү чечет. Жеке мамилени координациялоо үчүн жума сайын жолугушуулар өткөрүлүп, жетишкен ийгиликтерди бөлүшүү жана адабияттар боюнча жеке иштерди талкулоо жүргүзүлдү.

Мындан тышкары, кээ бир булактар башкаларга караганда аздыр-көптүр жеткиликтүү болушу мүмкүн, ошондой эле издөө терминдеринин толук тизмеси түзүлүп, ар кандай тилдерде киргизилсе да, кээ бир макалалар же маалымат сандарды каралбай өтүп кеткен жана бул кароого кирбей калган болушу мүмкүн. Кээде эл аралык деңгээлде колдонулган миграциялык категориялар жана аныктамалар улуттук аныктамаларга дал келбейт же жергиликтүү тилдерге которулбайт. Ошол эле учурда өлкө деңгээлинде которуу же дүйнөлүк деңгээлде орнотуу кыйын болгон миграциялык категориялар колдонулушу мүмкүн. ЭАМУ бул лингвистикалык тенденцияны азайтуу үчүн ЭБМ аныктамаларын, эл аралык аныктамаларды жана улуттук аныктамаларды үч бурчтукка бөлүү аркылуу аракет кылды.

Жалпысынан, 2018-2023 жылдардын убакыт алкагы узак мөөнөттүү тенденцияларды же тарыхый үлгүлөрдү чагылдырбашы мүмкүн. Бул чектөөнү ички мобилдүүлүк сыяктуу миграциянын белгилүү бир түрлөрү үчүн узак мөөнөттөрдү белгилөө жолу менен жеңилдетүүгө аракет кылынган.

3. ЭЛ АРАЛЫК МИГРАЦИЯ

3.1 ИММИГРАЦИЯ

КР ӨА МКК эл аралык миграциялык маалыматтарды эсепке алуу жана иштеп чыгуу боюнча негизги институт болуп саналат. Иммигранттар тууралуу маалыматтар административдик булактардан алынат. Эл аралык мигранттар Кыргызстанга киргенде жашаган жери боюнча каттоодон өтүшү керек. Каттоо маалыматтары андан кийин иммиграция статистикасы үчүн колдонулат. Тактап айтканда, чет өлкөлүк жарандарга жана жарандыгы жок адамдарга турак жай берген жеке жана юридикалык жактар беш жумушчу күндүн ичинде аларды КР ӨА МККдан каттоодон өткөрүшү керек (КР ЮМ, 2016-ж.). Каттоо процессинде төмөнкү маалыматтар жазылат: туулган күнү, жарандыгы, келген өлкөдө катталган жери, келген күнү жана кабыл алган тарап тууралуу маалымат. КР УСК иммигранттардын саны жөнүндө маалыматтарды өзүнүн сайтында кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыялайт, бирок кыргыз жана орус тилдеринде бөлүштүрүлгөн жана толук маалыматтар расмий суроо-талап боюнча гана жеткиликтүү. КР ЭСКжММ туруктуу жашоочу иммигранттарды өзүнчө каттоону ишке ашырат жана бул маалыматтарды КР ЭСКжММ ден расмий өтүнүч боюнча алууга болот.

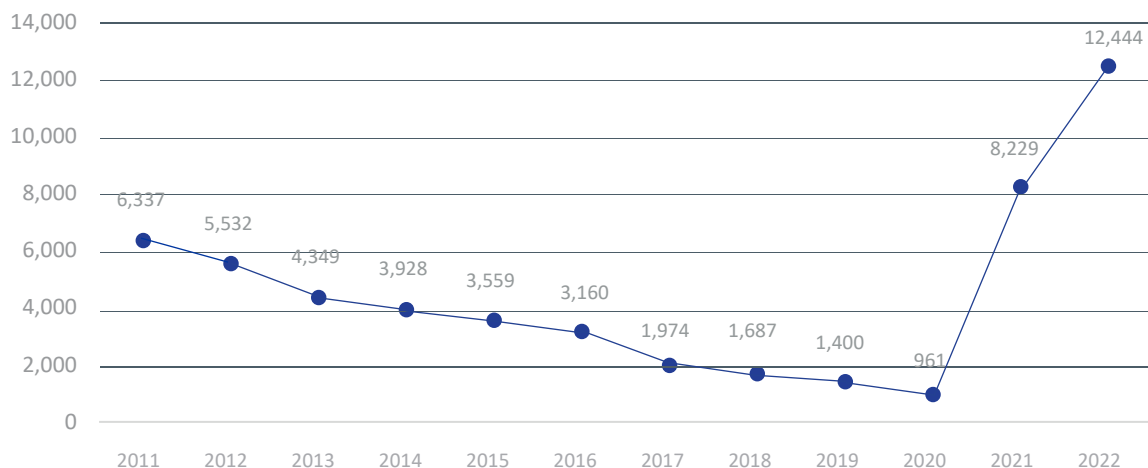
2020-жылдын 1-июлуна карата Кыргызстанда 199 011 иммигрант болгон. Иммигранттардын жалпы санынын 118 555и аялдар (60%) жана 80 456сы эркектер (40%) түзгөн. Эл аралык мигранттардын саны Кыргызстандын жалпы калкынын үч пайызын түзгөн. Баардык эки жыныстагы иммигранттардын орточо жашы 43,7 жашты түзгөн. Жалпысынан 109 511 иммигрант (55%) Россия Федерациясынан, 26 231 иммигрант (13%) Украинадан, 12 679 (6%) Казакстандан, 9746 (5%) Беларуссиядан жана 41621 (21%) башка өлкөлөрдөн, анын ичинде Өзбекстан, Азербайжан, Грузия жана башка өлкөлөрдөн келишкен (БУУнун ЭСД маалымат платформасы, 2020а).

2022-жылы Кыргызстанга 12444 иммигрант келген. Иммигранттардын көбү Көз карандысыз Мамлекеттер Шериктештигинин (КМШ) өлкөлөрүнөн, анын ичинде Россия Федерациясынан (9124,72%), Тажикстандан (944,8%), Казакстандан (833,7%), Өзбекстандан (455,4%) жана КМШнын башка өлкөлөрүнөн келген. Тогуз жүз токсон иммигрант (8%) алыскы чет өлкөлөрдөн, анын ичинде Германиядан (106 иммигрант), Түштүк Кореядан (85), Кытайдан (40), Италиядан (35) жана Ооганстандан (25) келген. 2022-жылы келген иммигранттар негизинен Ош облусуна (2782 иммигрант, 22%), Чүй облусуна (2496 иммигрант, 20%), Жалал-Абадга (2403 иммигрант, 19%), Бишкекке (2135 иммигрант 17%), Баткенге (1174 иммигрант, 9%). Жалпысынан 12444 иммигранттын 49,5% эркектер (6162) жана 50,5% аялдар (6282) болгон. Иммигранттардын агымы боюнча маалыматтар эркектер (6162) жана 50,5% аялдар (6282) болгон. Иммигранттардын агымы боюнча маалыматтар 5-жашар алык топтор боюнча бөлүштүрүлгөн. Жашы боюнча бөлүштүрүлгөн маалыматтар да үч категорияга бөлүнөт: 1864 (15%) эмгекке жарамдуу курактагы жаш (15 жашка чейинки) иммигранттар; 10073 (81%) эмгекке жарамдуу иммигранттар (16-62 жаштагы эркектер жана 16-57 жаштагы аялдар); эмгекке жарамдуу курактан улуу 507 (4%) иммигранттар (63 жаштан ашкан эркектер жана 58 жаштан жогору аялдар). Көпчүлүк иммигранттар (16 жаштан жогору) Кыргызстанга иштөө максатында (6244 иммигрант, 59%), жеке жана үй-бүлөлүк себептер менен (2084, 20%), окуу үчүн (106, 1%) же башка себептер менен (2146 иммигрант келишкен, 20%). Иммигранттардын билими боюнча маалыматтар 16 жаштан жогорку иммигранттардан топтолот. Бул чакан топтун ичинен 5928 (56%) орто билимдүү, 1893 (18%) жогорку кесиптик билимдүү, 983 (9%) атайын кесиптик билими бар, 741 (7%) толук эмес орто билими бар, 587 (6%) башталгыч билими бар, 174 (2%) -жогорку кесиптик билимин аяктаган эмес, 138 (1%) -башталгыч билими жок, 130 (1%) кесиптик лицейдин бүтүрүүчүлөрү жана 6 (0,1%) билими жок иммигранттар бар (КР УСК, 2023а).

КР ЭСКжММдагы иммигранттардын санын өзүнчө каттайт жана баяндама берет. 2022-жылы КР ЭСКжММ208 чет элдик жаранга иммигрант статусун берген (КР ЭСКжММ, 2023), жогоруда айтылгандай, ошол эле жылы КР УСК тарабынан катталган 12444 иммигрант болгон. Анткени, ар кандай мамлекеттик орган иммигранттарга ар кандай аныктамаларды колдонушат. Бул эки аныктаманын ортосундагы негизги айырмачылык КР УСК чектелген мөөнөткө¹ убактылуу каттоодо турган чет өлкөлүк жарандардын жана жарандыгы жок адамдардын санын билдирет, алэми КР ЭСКжММбеш жылга чейин өлкөдө жашоош уруксат алган иммигранттардын санын билдирет.

1 Россия Федерациясынын, Казакстандын, Тажикстандын, Армениянын, Беларусун, Грузиянын, Азербайжандын, Молдова Республикасынын, Вьетнамдын, Кубанын жана Түндүк Кореянын жарандары алты айга чейин убактылуу каттоого тура алышат. Башка өлкөлөрдүн жарандарына жана жарандыгы жок адамдарга визанын мөөнөтү бүткөнгө чейин берилет.

Сүрөт 1: 2011 - 2022 ЖЫЛДАР БОЮНЧА ИММИГРАНТТЫН АГЫМЫ (АБСОЛЮТТУК САНДАР)

Булагы: КР УСК, 2023b

Иммигранттардын агымы акыркы 10 жылда өзгөрүп турду. Төмөндөгү 1-сүрөттө көрсөтүлгөндөй, Кыргызстанга келген иммигранттардын саны 2011-жылдан 2020-жылга чейин акырындык менен кыскарган. Бирок 2020-жылдан кийин иммигранттардын саны кескин өскөн. Иммигранттардын санынын көбөйүшүнүн потенциалдуу факторлору Россия Федерациясы 2022-жылы аскердик резервти жарым-жартылай мобилизациясын жарыялагандан кийин Россия Федерациясынан келген иммигранттардын санынын көбөйүшү менен түшүндүрүлөт. 2018-жылы Кыргызстанга алты жүз отуз жети орус жараны эмиграцияланган, ал эми 2018-жылы Кыргызстанга 9127 орусиялык көчүп келген.

Иммигранттардын агымы боюнча маалыматтар КР УСКнын сайтында кыргыз, орус жана англис тилдеринде жеткиликтүү. Бирок иммигранттардын агымы боюнча бөлүштүрүлгөн маалыматтар жалпыга жеткиликтүү эмес, бирок аларды расмий суроо-талап боюнча КР УСКсынан алууга болот. Ал эми иммигранттардын саны боюнча толук маалымат жок. Кыргыз өкмөтү иммигранттардын саны боюнча өзүнчө баяндама бербейт. Бул баяндаманы даярдоодо мамлекеттик органдардан иммигранттардын саны боюнча маалыматтардын төмөнкү түрлөрүн алуу мүмкүн болгон жок: жынысы боюнча иммигранттардын саны, Кыргызстанда жашаган жери боюнча иммигранттардын саны, иммигранттардын саны боюнча жашаган өлкөдө келип чыгышы, жаш курагы боюнча иммигранттардын саны, иш статусу боюнча иммигранттардын саны (мисалы, иштегендер, жумушсуздар, студенттер, пенсионерлер ж.б.), билим деңгээли боюнча иммигранттардын саны. Кыргызстандын миграцияны жөнгө салуучу мыйзамдары же ченемдик укуктук актылары иммигранттардын саны боюнча маалымат эмнени түзөрүн аныктабайт. Жынысы жана жашы боюнча иммигранттардын саны боюнча чектелген маалыматтар БУУнун ЭСДнин маалымат платформасынын сайтында бар.

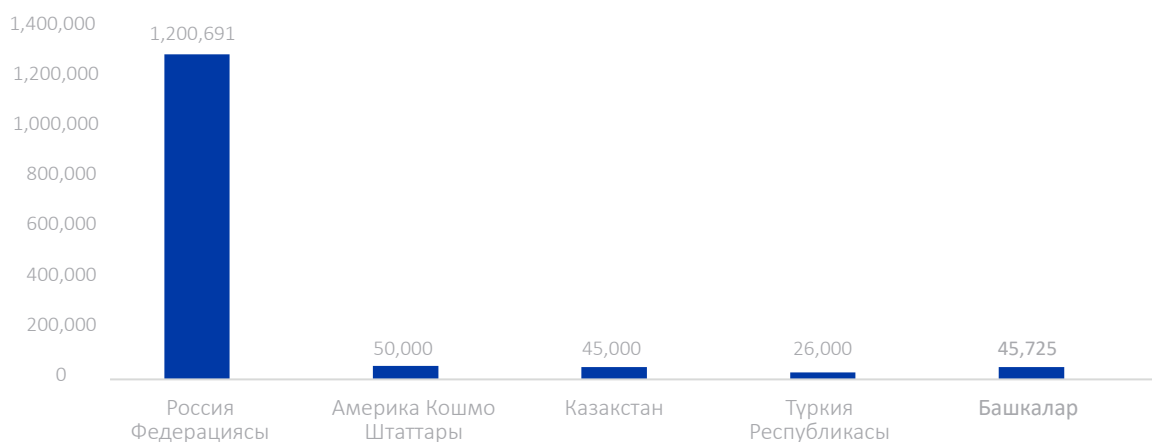
3.2 ЭМИГРАЦИЯ

Эмиграция жөнүндө көп маалыматтары административдик маалыматтардан түзүлөттүзүлөт. Кыргызстандын чет мамлекеттердеги дипломатиялык өкүлчүлүктөрү жана консулдук мекемелери Кыргызстандын жарандарын чет мамлекеттерде каттоого (консулдук каттоого) милдеттүү (КР ЮМ 2019-жж.). Ал үчүн үч айдан ашык мөөнөткө чет өлкөгө чыга турган Кыргызстандын жарандары келгенден кийин 15 күндүн ичинде консулдук каттоого туруу үчүн арыз бериши керек. Консулдук каттоого алуу жөнүндө арызда жеке маалыматтар, анын ичинде улуттуулугу, мекенинде жашаган жери, үй-бүлөлүк абалы, иштеген жери жана иши же келген өлкөдө окуган жери, келген өлкөдө жашаган жери, ошондой эле консулдук каттоого туруу мөөнөтү. Консулдук каттоого туруу үчүн ошондой эле жашаган өлкөдө мурунку жашаган жери боюнча каттоодон чыгаруу баракчасы талап кылынат. Эгерде жаран өз өлкөсүндөгү мурунку жашаган жери боюнча каттоодон чыга элек болсо, консулдук мекемеге кошумча арыз берүү менен аралыктан каттоодон чыга алат. КР ӨА МКК Кыргызстандагы жергиликтүү бөлүмдөрү аркылуу жаран үч же андан көп айга өлкөдөн чыгып кетсе, Кыргызстандын жарандарын жашаган жери боюнча каттоодон чыгарат. КР УСК эмигранттар жөнүндө маалыматтарды консулдук мекемелерде жана КР ӨА МКК кызматынын мекемелерде чогултат жана жыл сайын өзүнүн веб-сайтында эмигранттар жөнүндө маалыматтарды жарыялайт. Эмигранттардын агымы боюнча маалыматтар КР УСКнын сайтында кыргыз, орус жана англис тилдеринде, ал эми кыргыз жана орус тилдеринде деталдаштырылган маалыматтар расмий суроо-талап боюнча берилет. Эмигранттардын саны боюнча маалыматтарды деталдуу бөлүштүрүүсүз КР ЭСКЖММ орус же кыргыз тилдеринде алууга болот, бирок бул маалыматтар жалпыга жеткиликтүү эмес.

2022-жылга карата Кыргызстандык 1 367 427 адам чет өлкөлөрдө жашайт. Алардын ичинен эмигранттардын 88% Россия Федерациясында, 4% Америка Кошмо Штаттарында (АКШ), 3% Казакстанда, 2% Түркия Республикасында жана 3% башка өлкөлөрдө жашашат (2-сүрөт). АКШдагы эмигранттардын саны өсүүдө (2021-жылы 20 000 эмигрант жана 2022- жылы 50 000 эмигрант). Казакстан ар дайым Кыргызстандын жарандары (2021-жылы 28 598 эмигрант жана 2022-жылы 45 000 эмигрант) көчүп кеткен экинчи өлкө (Россия Федерациясынан кийинки) болуп келген. Бирок, 2022-жылы АКШ кыргызстандык эмигранттардын бара турган экинчи өлкөсү болуп калды (КР ЭСКжММ, 2023). КР ЭСКжММден алынган административдик маалыматтар башка маалыматтарды, анын ичинде жынысы, жашы, иши, билими жана башка маалыматтарды камтыбайт.

2022-жылдагы эл каттоого ылайык, КР УСК 1 094 514 адам кадимки жашаган жеринде убактылуу жашабайт деп аныктаган. Мигранттардын жалпы санынан 876 900 адам (80,1%) өлкөдөн сыртка кеткен. Кадимки жашаган жеринде жашабаган калктын 88 пайызы жумушуна байланыштуу, 7 пайызы үй-бүлөлүк себептерден, 4 пайызы мектепке же окууга байланыштуу жана 1 пайызы башка себептер менен миграцияга кетишкен (КР УСК, 2023-е).

СҮРӨТ 2: ЭМИГРАНТТАРДЫН БАРГАН ӨЛКӨСҮ БОЮНЧА САНЫ, 2022 (АБСОЛЮТТУК САНДАР)

Булагы: КР ЭСКжММ, 2023.

Негизинен болжолдоолорго жана эл каттоого негизделген БУУнун ЭСДнин маалымат платформасынын статистикасына ылайык, 2020-жылга карата чет өлкөдө 774 377 эмигрант жашаган (Бириккен Улуттар Уюмунун Экономикалык жана социалдык маселелер боюнча департаменти, DESA, 2020b). Кыргызстандык эмигранттардын дээрлик 80 пайызы Россия Федерациясында (600 000ге жакын адам), 10 пайызы Германияда (77 000ге жакын адам) жашайт. Булар негизинен Германиянын жарандык мыйзамынан пайдаланып, 1990-жылдары миграцияланган этникалык немистер, анда немис тектүүлүгүн далилдеген ар бир адамга жарандык берилген (Боссави менен Гарроте-Санчес, 2022). Дагы төрт пайызы Украинага (27 000дей адам) көчүп кетишкен. Эмигранттардын жашы боюнча 19 жашка чейинкилер 6,7 пайыз, эмигранттардын 37,8 пайызы 20-39 жаштагылар, 26,7 пайызы 40-59 жаштагылар жана 28,7 пайызы 60 жаштан жогоркулар. Эмигранттардын жалпы санынын 60 пайызын аялдар түзөт (БУУ DESA, 2020).

Кыргызстандын үй чарбаларын комплекстүү изилдөөсүнө (КҮКИ) ылайык, 2018-жылы 251 874 эмигрант чет өлкөдө жашаган, ал эми салыштырмалуу БУУнун ЭСДнин маалымат платформасынын маалыматы боюнча 774 377 эмигрант жана ошол эле жылы КР ЭСКжММ боюнча 715 000 эмигрант чет өлкөдө жашаган. КҮКИде мигранттарды төмөн баалоосу бир жагынан анын эмгек миграциясына гана басым жасагандыгына байланыштуу, андыктан билим алуу сыяктуу башка максаттар менен өлкөдөн чыгып кеткен кыргызстандыктар эсепке алынбайт. КҮКИнин маалыматы боюнча эмигранттардын 63 пайызы толук орто билимге ээ, эмигранттардын 11 пайызы толук эмес орто билимге ээ, эмигранттардын дагы 11 пайызы жогорку билимге ээ, эмигранттардын тогуз пайызы кесиптик орто билимге ээ жана эмигранттардын беш пайызы башталгыч (же төмөнкү) билим бар. Эмигранттардын туулган жери боюнча алсак, эмигранттардын дээрлик 14 пайызы Баткен облусунан, 12 пайызга жакыны Ош облусунан, 8 пайызга жакыны Жалал-Абад облусунан жана 5 пайызга жакыны Ош шаарынан келгендер. Боссави менен Гарроте-Санчес, 2022).

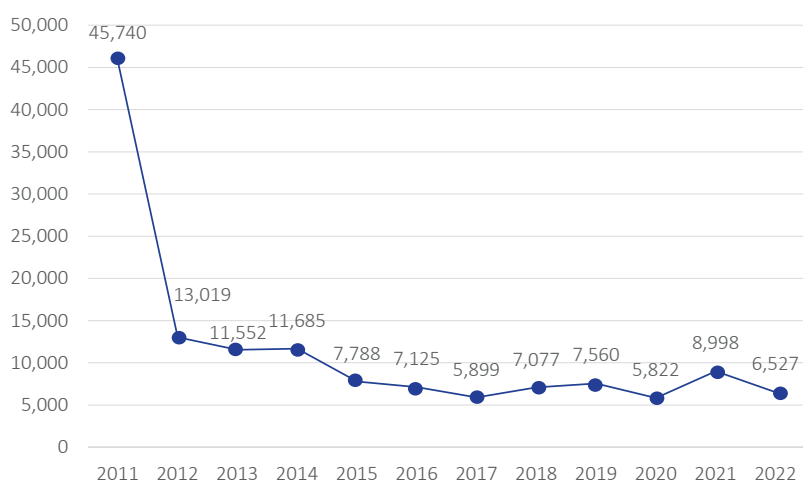
ТАБЛИЦА 3: КЫРГЫЗ МИГРАНТТАРЫ БАРГАН ӨЛКӨЛӨР, АР КАНДАЙ ЖЫЛДАР БОЮНЧА БААЛОО (АБСОЛЮТТУК САНДАР ЖАНА %)

ӨЛКӨ	ЧЕТ ӨЛКӨДӨ ИШТӨӨ (Кыргызстандын жарандарын сурамжылоосу (L2СК), 2021-ж)		ЧЕТ ӨЛКӨДӨ ЖАШОО (БУУ-DESA, 2019)		ЧЕТ ӨЛКӨДӨ ИШТӨӨ (КУКИ, 2018)	
	Сандар	%	Сандар	%	Сандар	%
Бардыгы	166,695	100%	754,969	100%	251,874	100%
Орусия Федерациясы	157,360	94%	591,211	78%	242,608	96%
Германия	291	0%	77,373	10%	0	0%
Украина	0	0%	26,996	4%	0	0%
Тажикстан	0	0%	11,261	1%	0	0%
Казакстан	4,035	2%	7,036	1%	1,995	1%
Кошмо Штаттар	195	0%	6,607	1%	0	0%
Башкалар	4,815	3%	34,485	5%	7,271	3%

Булагы: Боссави менен Гарроте Санчес, 2022

2022-жылы Кыргызстандын 6 527 жараны Кыргызстандын чегинен тышкары башка өлкөнүн аймагына үч айдан ашык убакытка чыгып кеткен, бул туруктуу жашаган жери катары классификацияланат. Алардын көпчүлүгү (6198, 94,9%) КМШ өлкөлөрүнө, мисалы, Россия Федерациясына (4573 эмигрант, 70,1%), Казакстанга (1422, 21,8%), Өзбекстанга (72, 1,1%), Украинага (45, 0,7%), Белоруссияга (21, 0,3%), КМШнын башка өлкөлөрүнө дагы бир нече киши чыгып кеткен. Эмигранттардын жалпы санынын ичинен 329 жаран КМШ эмес чет мамлекеттерге, мисалы, Германияга (154 эмигрант, 2,4%), Түркия Республикасына (54, 0,8%), АКШга (44, 0,7%), Бириккен Араб Эмираттар (БАЭ) (12 эмигрант, 0,2%), Түштүк Корея (10 эмигрант, 0,2%) же Италия (9 эмигрант, 0,1%) өлкөлөрүнө кеткен. Чет өлкөгө чыгып кеткен жарандардын 4257си (65%) эмгекке жарамдуулар (16-62 жаштагы эркектер жана 16-57 жаштагы аялдар), 1360ы (21%) эмгекке жарамдуу курактан жаш (15 жашка чейинкилер) жана 910 эмигрант (14%) эмгекке жарамдуу курактан ашкандар (63 жаштан жогорку эркектер жана 58 жаштан жогорку аялдар). Эмигранттардын жынысы боюнча 3830 адам (59%) аялдар жана 2697си эркектер (41%). Бүтүндөй алганда, акыркы он жылда эмигранттардын агымынын олуттуу төмөндөшү байкалган (3-сүрөт) (КР УСК, 2023а).

СҮРӨТ 3: ЭМИГРАНТТАРДЫН АГЫМЫ. 2011- 2022 (АБСОЛЮТТУК САНДАР)

Булагы: КР УСК, 2023б

Ар кандай баяндама берүүчү уюмдардан (өкмөттүк жана өкмөттүк эмес) эмигранттар боюнча баалоолору ар кандай саны миграциянын динамикасын жакшыраак түшүнүү үчүн миграциянын бүткүл циклинде системалуу түрдө маалыматтарды чогултуу, мониторинг жана баалоо зарыл экендигин көрсөтүп турат. Эмиграциялык маалыматтарды системалуу чогултуу, көрсөтүү жана талдоо кызматтарды мигранттардын керектөөлөрүнө ылайыкташтырууга мүмкүндүк берет. Ар кандай булактардан алынган эмигранттар жөнүндө маалыматтарды талдоо ар кандай мамлекеттик органдардан келген маалыматтарды борборлоштуруу зарыл экенин көрсөттү, бул ведомстволор аралык кызматташууну жана маалымат алмашууну талап кылат, ошондой эле бардык потенциалдуу мигранттардын, учурдагы мигранттардын жана репатрианттардын кабыл алууда ар кандай пункттарда өлкөдөн чыгып же кирүү борборлорунда бирдиктүү реестрин түзүү зарыл. Мигранттарды каттоону улантуудан тышкары, мамлекеттик органдар эмигранттарды каттоо саясатын жана ченемдерин иштеп чыгууну жана чет өлкөгө жумуш издөөнү каалаган Кыргызстандын жарандарынын квалификациясы жана эмгек рыногунун абалы жөнүндө маалыматтарды чогултууну да карашы мүмкүн. Бул, мисалы, адистештирилген окуу программаларын жакшыраак түшүнүүгө жана камсыз кылууга жардам берет.

Эмигранттардын агымы боюнча маалыматтар административдик булактардан деталдуу бөлүштүрүлгөнүнө карабастан, мамлекеттик органдардан алынган эмигранттардын саны жөнүндө маалыматтар өтө чектелген. Маселен, мамлекеттик органдардан алынган эмиграция маалыматтарын изилдөөдө төмөнкүдөй маалыматтар табылган жок: өз өлкөсүндө жашаган жери боюнча эмигранттардын саны, жаш курагы жана билим деңгээли.

Кыргыз Республикасынын «Тышкы миграция жөнүндө» мыйзамында эмигрант ким экендиги аныкталса да, эмигранттын аныктамасын тактоо үчүн узак мөөнөттүү жана кыска мөөнөттүү эмигранттарды, ошондой эле эмигранттардын статусу боюнча түрлөрүн (мисалы: студенттер жумушчулар,) айырмалоо зарыл.

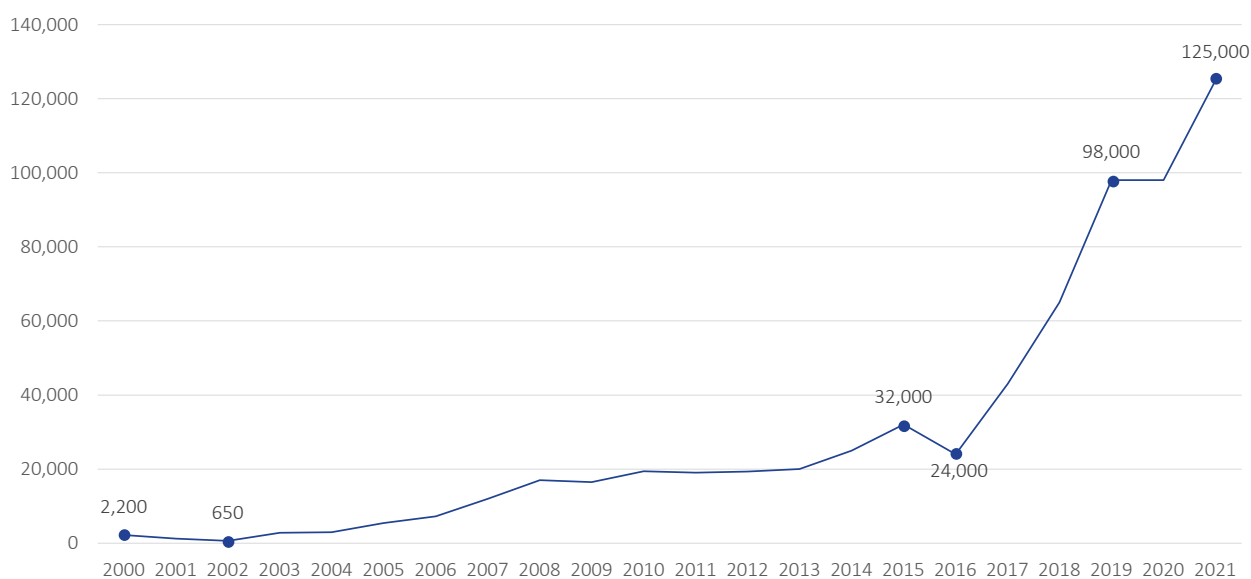
3.3 КАЙРА КАЙТЫП КЕЛҮҮ

Учурда кайра кайтып келуу миграциянын толук масштабын эсепке ала турган борборлоштурулган структура жок. Бирок, кайтып келгендердин кээ бир эсептөөлөрүн үй чарбаларын изилдөөлөрдөн жана өкмөттүк, өкмөттүк эмес жана эл аралык уюмдар тарабынан жүргүзүлгөн изилдөөлөрдөн алууга болот жана бул изилдөөлөрдүн ар биринин өзүнүн чектөөлөрү бар. Мисалы, 2020-жылы КР УСК COVID-19нын үй чарбаларына тийгизген таасири боюнча үй чарбаларын изилдөө жүргүзүп, миграцияга байланыштуу айрым маалыматтарды чогулткан (КР УСК, 2020-ж.). Бул изилдөөнүн чектөөсү максаттуу аудитория кайтып келген мигранттар эмес, тескерисинче, COVID-19нын үй чарбаларына болгон жалпы таасирин талдоо болуп саналат. Кээ бир маалыматтарды квартал сайын Кыргызстандын эмгек рыногу боюнча маалымат чогултуучу Кыргыз үй чарбаларынын бирдиктүү изилдөөсүнөн (КҮКИ) табууга болот. Бул ошондой эле үй чарбасындагы бардык адамдардын учурдагы жери жана иштеген өлкөсү жөнүндө маалыматты чогултулат. Бул сурамжылоого учурда чет өлкөдө иштеп жаткан (бирок расмий түрдө Кыргызстанда жашаган) мигранттар да, учурда Кыргызстанда жашап, бирок жылына бир нече ай чет өлкөдө жүргөн сезондук мигранттар да кирет (Боссави, Гарроте-Санчес, 2022). Бул спецификалык маалыматтарды талдоо максатында КҮКИ-н чектөөсү, КҮКИ бардык мигранттарды эмес, эмгек мигранттарын гана камтыйт.

COVID-19 пандемиясы негизги көздөгөн өлкөлөрдө мигранттардын эмгегине суроо-талаптын кескин төмөндөшүнө алып келди. 2020-жылы Россия Федерациясы 190 000 кыргызстандыкка эмгек визасын берген, бул 2019-жылга салыштырмалуу (454 000) иштөөгө уруксат бергендердин жарымынан азыраак. 2019-жылдын ушул чейрегине салыштырмалуу Россия Федерациясы 2020-жылдын экинчи чейрегинде 78 000ге, үчүнчү чейрегинде 108 000ге жана төртүнчү чейрегинде 72 000ге азыраак жумуш визасын берген (Боссави, Гарроте-Санчес, 2022). КР УСК 2020-жылы COVID-19 пандемиясынын Кыргызстандын калкына тийгизген таасирин изилдөөдө репатрианттар тууралуу айрым маалыматтар камтылган. Маалыматтар көрсөткөндөй, кыргызстандык үй чарбаларынын беш пайызында жок дегенде бир мүчөсү чет өлкөдө жумушунан айрылып, ушундан улам Кыргызстанга кайтып келүүгө аргасыз болгон. Иликтөөлөргө ылайык, 2020-жылы пандемиядан улам Кыргызстанга 76 862 же андан көп репатриант кайтып келет. Ошол эле учурда кыргызстандык үй чарбаларынын сегиз пайызы үй-бүлө мүчөлөрүнүн чет өлкөдө жүргөнүн жана карантин учурунда мекенине кайтып келе албаганын билдиришкен (КР УСК, 2020-ж.). Акча которууларды алып турган үй-бүлөлөрдүн 13 пайызга жакыны алардын үй-бүлө мүчөлөрүнүн жок дегенде бирөөсү пандемия учурунда үйүнө кайтып келгенин билдиришти. Кайтып келген мигранттардын басымдуу бөлүгү (81%) мекенине кайтып келгенден кийин жумуш таба албай калышкан, калгандары үйүндө убактылуу жумушка орношушкан (КР УСК, 2021-жыл, Бүткүл дүйнөлүк азык-түлүк программасы, 2021-ж.).

ЭАМУ МТМ базалык баалоосуна [ЭАМУ МТМ негизги баалоосу](#) жана 2022-жылы кайтып келген мигранттардын арасында жүргүзүлгөн сурамжылоого ылайык, кайтып келгендердин 34 пайызы аялдар болгон. Аялдардын да, эркектердин да орточо жашы 36 жашты түзгөн. Көпчүлүк респонденттердин айтымында, алар үй-бүлөлүү (70%), андан кийин бойдок (18%) жана ажырашкандар(8%). Эркектер арасында никеси барлардын үлүшү аялдарга (63%) салыштырмалуу бир аз жогору (74%). Аялдар эркектерге (5%) караганда ажырашкандарын (14%) көбүрөөк айтышкан. Респонденттердин басымдуу бөлүгү (37%) толук орто билимдүү болушкан. Дагы 38% жогорку билимдүү экенин -кыска мөөнөттүү (15%) же бакалавр/магистр даражасы (25%) болгон жогорку билимин аяктаганын билдиришти. Кесип тармактары ар түрдүү: билим берүү (19%); инженерия, өндүрүш, курулуш жана архитектура (15%); коомдук илимдер, журналистика, менеджмент жана укук (14%); искусство жана гуманитардык илимдер (12%). Иш менен камсыз болуу жагынан, мекенине кайтканга чейин мигранттардын 30 пайызы мамлекеттик жана социалдык/жеке тейлөө тармагында, 24 пайызы курулушта, 13 пайызы транспорт/кампа жана байланышта, 11 пайызы дүң жана чекене соодада иштеген. Иш менен камсыз кылуунун калган тармактарына өндүрүш, айыл чарба, туризм, саламаттыкты сактоо, билим берүү жана башкалар кирет (ЭАМУ, 2022).

СҮРӨТ 4: КЫРГЫЗСТАНГА КАЙТКАН МИГРАНТТАРДЫН САНЫ, 2000 - 2021 (АБСОЛЮТТУК САҢДАР)

Булагы: Боссави Л., Гарроте Санчес Д., 2022

Кыргыз өкмөтү Кыргызстандан кеткен мигранттардын саны жана Кыргызстанга келген мигранттардын саны боюнча системалуу түрдө баяндамаберип турат. Бирок кайтып келген мигранттар боюнча өзүнчө баяндамаберген борборлоштурулган система жок. Мигранттардын Кыргызстанга келген максаты боюнча статистиканын арасында мурунку жашаган жерине келген мигранттардын санын билдирген бир категория бар, аларды кайра кайтып келген мигранттар деп эсептесе болот. Бирок келгендердин бул категориясы кайтып келгендердин чыныгы абалын толук чагылдыра албайт. Мыйзамдык документтерде кайтып келген мигранттардын аныктамасы табылган эмес. Мурунку жашаган жерине кайтып келген мигранттар жөнүндө маалыматтар бул мигранттардын социалдык профили боюнча бөлүштүрүлбөйт: анын ичинде жынысы, кайтып келген өлкөсү, мекенинекайтып келген жери, кайтып келгенге чейинки ишинин түрү, билими жана жаш курагы боюнча. Колдо болгон маалыматтар ар кандай мамлекеттик жана өкмөттүк эмес уюмдар тарабынан жүргүзүлгөн сурамжылоолор жана изилдөөлөр сыяктуу экинчи даражадагы булактардан алынат.

3.4 МЫЙЗАМСЫЗ (ДОКУМЕНТСИЗ) МИГРАЦИЯ

Мыйзамсыз мигранттар тууралуу маалыматтар чектелүү жана коомчулукка жеткиликтүү эмес. Ачык жеткиликтүү болгон маалыматтар жаңылыктар порталдарынан жана КР ИИМнин жеке баяндамаларынан келип түшөт. Мыйзамсыз мигранттардын көйгөйлөрүн сүрөттөгөн айрым сапаттуу маалыматтар АКШнын Мамлекеттик департаментинин маалымат порталында жыл сайын жарыяланган адам сатуу боюнча баяндамаларда камтылган.

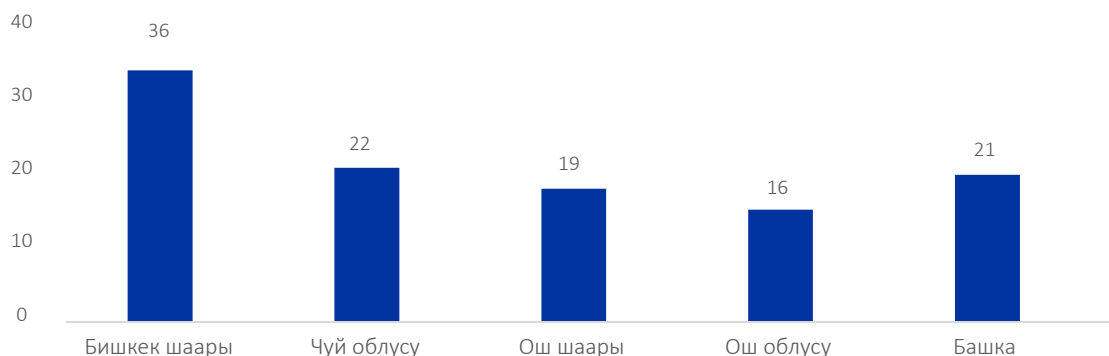
Кыргызстан жана Борбор Азиянын башка өлкөлөрү сыяктуу Европа, Канада жана Америка Кошмо Штаттарына көчүп барууну көздөгөн мигранттар үчүн транзиттик өлкө катары колдонулат. Мигранттардын бул категориясынын көпчүлүгү экономикасы туруксуз жана аскердик-саясий абалы начар "кооптуу өлкөлөрдөн" келишет, мисалы, Афганистан, Судан, Палестина, Шри-Ланка, Пакистан, Бангладеш, Сомали, Сирия Араб Республикасы жана башкалар. Алардын Европага болгон каттам жолдору Тажикстан, Кыргызстан, Өзбекстан, Казакстан, Россия Федерациясы, Белоруссия жана Украина аркылуу өтөт. Бул мыйзамсыз мигранттардын азы Кыргызстанда калууну көздөшөт, бирок алардын көпчүлүгү Кыргызстанды Европа жана Америкага андан ары миграция кылуу ниети менен транзиттик өлкө катары көрүшөт (ИИМКР, 2023).

КР ИИМи билдиргендей, мыйзамсыз мигранттар Кыргызстанды Европага чыгуу үчүн транзиттик өлкө катары колдонуп жаткан негизги ыкмаларга төмөнкүлөр кирет: 1) Кыргызстанга расмий түрдө иштеп жаткан чет өлкөлүк жана биргелешкен ишканалардын чакыруусу менен кирүү жана мыйзамсыз мигранттарды мыйзамдаштыруу. Бул уюмдар негизинен Бишкек жана Ош шаарларында катталган; 2) Европага андан ары баруу максатында мыйзамсыз мигранттарды мыйзамдаштырууга чейин Кыргызстанга турист катары кирүү жана өлкөдө болуу; 3) Кыргызстанга студент катары кирүү, мектептер менен жасалма келишимдерди түзүү, андан кийин жасалма академиялык маалым кат боюнча бир ЖОЖдон экинчи ЖОЖго которуу. Кыргызстанга мыйзамсыз миграциянын негизги ыкмаларынын бири юридикалык жактар Кыргыз Өкмөтүнө жалган маалымат берүү менен инвестициялык долбоорлорду ишке ашыргандай түр көрсөтүп, чет өлкөлүк жарандарга жумуш визаларын, иштөөгө уруксат бергени болуп саналат. Долбоорлор негизинен курулуш, айыл чарба жана тоо-кен тармагында ишке ашырылат. Мисалы, 2016-жылдын октябрынан 2017-жылдын сентябрына чейинки мезгилде гана юридикалык жактар Кыргызстанга 1200дөн ашык кытай жаранын чакырышкан жана 500-1000 АКШ доллары өлчөмүндө пара берип виза алышкан (КР ИИМ, 2023).

КР ИИМинде Кыргызстандын жарандарынын чет өлкөлөрдө мыйзамсыз ишке орношуусу тууралуу маалыматтар бар. 2022-жылы КР ИИМи жети юридикалык компанияга 385 000 Кыргыз сом (болжол менен 4 375 АКШ доллары) айып салган, ал эми 2023-жылдын январь-июль айларында ИИМ дагы жети фактыны аныктап, кайра 385 000 сом айып салган. Бул кыргыз компаниялары Кыргызстанда жүргөндө расмий уруксаты жок эле кыргыз жарандарын чет өлкөгө иштөөгө жиберүүгө аракет кылышкан. 2022-жылы ИИМ Кыргызстандын 40 жаранын (анын ичинде жаш балдар) чогултуп, мамлекеттик чек арадан мыйзамсыз өтүп, Молдова Республикасынын аймагы аркылуу Европага жана АКШга алып өтүүгө аракет кылган бир жеке компаниянын директорун камакка алганы ири окуялардын бири болгон. Бул киши бул жарандарды Молдовада төрт-беш айга жакын кармап, аларды АКШга жана Европага круиздик жана жүк ташуучу кемелер менен ташууга бир нече жолу аракет кылган. 2022-жылы ачылган дагы бир ири окуя-мыйзамсыз миграция уюштуруу аракети үчүн Кыргызстандын жараны камакка алынган учур. 2022-жылы мыйзамсыз миграция уюмунун курмандыктары милицияга жардам сурап кайрылгандан кийин КР ИИМи жалпысынан 62 кылмыш ишинин бетин ачкан. Бул иштерди иликтөө жабырлануучулардын жалпы зыяны 16 000 000 сомдон ашканын көрсөттү (КР ИИМ, 2023).

КР Улуттук Коопсуздук Комитетинин маалыматына ылайык, 2022-жылы Кыргыз Өкмөтү адам сатуунун алты учурун ачыкка чыгарган. Алардын үчөө Бишкек шаарында, экөө Чуй облусунда, бирөө Жалал-Абад облусунда болгон. Алты учурдун бири сексуалдык соода, бешөө мажбурлап эмгектенүү болгон (АКШнын Мамлекеттик департаменти, 2022). Жалпысынан, 2009-2022-жылдары Кыргыз Өкмөтү адам сатуунун 114 учурун каттаган. Адам сатуу боюнча төрт негизги жер (5-Сүрөт) Бишкек (36,32%), Чуй облусу (22,19%), Ош шаары (19,17%) жана Ош облусу (16,14%). Адам сатуу катталган башка жерлерге Жалал-Абад (9,8%), Ысык-Көл (6,5%), Баткен (4,4%) жана Нарын облусу (2,2%) (МСК КР, 2023) кирет. Адам сатуунун курмандыктарынын социалдык-демографиялык профили, мисалы алсак жаш курагы, жынысы жана башка маалыматтар жок же өзүнчө берилбейт.

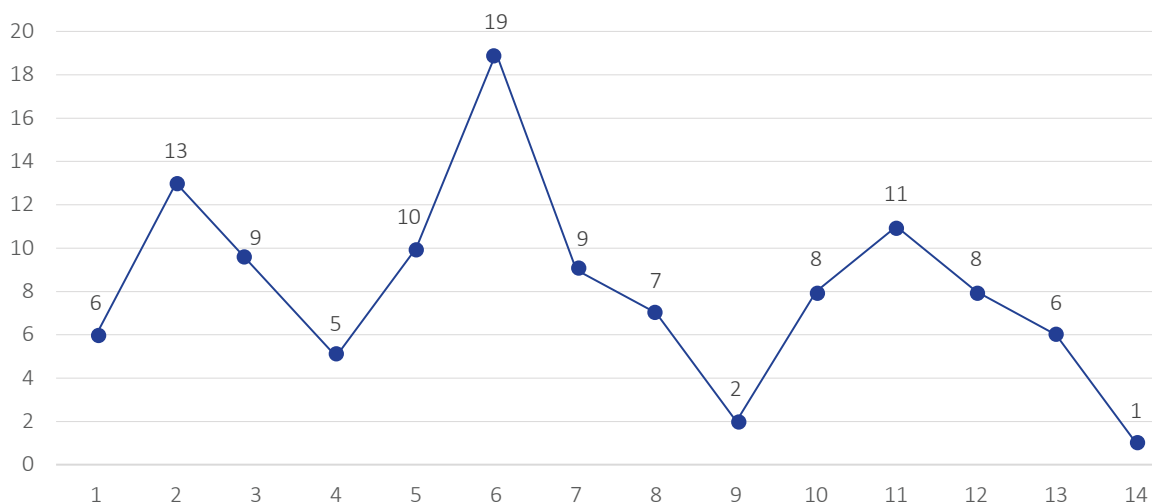
Сүрөт 5: АДАМ САТУУ БОЮНЧА КАТТАЛГАН КЫЛМЫШТАРДЫН САНЫ, 2009 - 2022 (АБСОЛЮТТУК САНДАР)

Булагы: МСК КР, 2023

АКШнын Мамлекеттик департаменти билдирген учурлардын саны Улуттук Коопсуздук Комитетинен билдирген санынан кыйла көп. Мисалы, 2020-жылы КР Улуттук Коопсуздук Комитети адам сатууга байланыштуу кылмыштардын сегизин билдирсе, АКШнын Мамлекеттик департаменти 2020-жылы 40 учурду каттаганын билдирди, анын ичинде 24 сексуалдык соода жана 16 мажбурлап иштетүү жана 2019-жылы сегиз учуркатталып, анын ичинде сексуалдык сооданын бир учурун жана мажбурлап иштетүүнүн жети учурун билдирди (АКШнын Мамлекеттик департаменти, 2021).

СҮРӨТ 6: КЫРГЫЗСТАНДА АДАМ САТУУ БОЮНЧА КАТТАЛГАН КЫЛМЫШТАРДЫН САНЫ, 2009-2022 (АБСОЛЮТТУК САНДАР)

Булагы: МСК КР, 2023

Мыйзамсыз алып кирилген мигранттар жана ошондой эле мыйзамсыз адам сатууга дуушар болгон мигранттардын социалдык-демографиялык профили жөнүндө маалымат жок. Мындан тышкары, адам сатуу үчүн колдонулган негизги маршруттар жөнүндө маалымат толук эмес. Жалпыга жеткиликтүү маалыматтар КР ИИМнин сайтында катталган адамдарды сатуу учурларынын саны жөнүндө гана орус тилинде берилет. КР ИИМинин маалыматтары көбүнчө баяндамага таянат жана контрабанданын негизги маршруттарын жана ыкмаларын сүрөттөө менен негизделген, бирок мыйзамсыз мигранттардын социалдык-демографиялык профили бар статистикалык маалыматтар системалуу түрдө берилбейт.

4. МАЖБУР БОЛГОН МИГРАЦИЯ ЖАНА ЖЕР КТОРУУ

4.1 КЫРГЫЗСТАНДАГЫ КАЧКЫНДАР

Эмгек, Социалдык Камсыздоо жана Миграция Министрлиги качкындар маселелери боюнча жооптуу мамлекеттик мекеме. ЭСКММ КР качкын статусуна өтүмөлөрдү Кыргызстандын белгиленген мыйзамдарына жана өлкө кол койгон эл аралык келишимдерге ылайык каттайт. ЭСКММ КР башпаанек сурагандар жана качкындар жөнүндө маалыматтарды сактайт. Башпаанек сурагандар жана Качкындар жөнүндө маалыматтарды КР ЭСКММ же УСКнин расмий маалымат өтүнүчтөрү аркылуу алууга болот. Маалыматтар орус же Кыргыз тилинде берилиши мүмкүн.

БУУнун Качкындар боюнча Жогорку Комиссарлыгы тарабынан (БУУ КЖКБ) 2023-жылдын биринчи жарымына карата жеткиликтүү маалыматтар аныкталган. 2023-жылы Кыргызстанда 253 качкын жана 775 башпаанек сураган адам болгон. БУУ КЖКБнын маалыматы боюнча, 2022-жылга карата Кыргызстанда 274 качкын жана 435 башпаанек издеген адам бар. Өлкөдөгү 274 качкындын 113ү аялдар (41%) жана 161и эркектер (59%). Качкындардын көбү 18 жаштан 59 жашка чейинкилер (65%), кийинки чоң топ 5 жаштан 11 жашка чейинкилер (13%), 12 жаштан 17 жашка чейинки качкындар 11%, төрт жашка чейинки качкындар (7%) жана 60 жаштан жогоркулар (4%). Кыргызстанга жайгаштырылган 189 качкын Ооганстандан, 61 качкын Сирия Араб Республикасынан, 14 качкын Украинадан, беш качкын Ирактан, калган беш качкын Түркмөнстандан (БУУ КЖКБ, 2023). Билим деңгээли боюнча бөлүнгөн качкындардын саны боюнча маалыматтар БУУ КЖКБнын Качкындар жөнүндө маалыматтарды издөө платформасында жок.

ТАБЛИЦА 4: КЫРГЫЗСТАНДАГЫ КАЧКЫНДАР, КЕЛГЕН ӨЛКӨ БОЮНЧА, 2018 - 2023

Келип чыккан өлкө	2018 Качкындар саны	2019 Качкындар саны	2020 Качкындар саны	2021 Качкындар саны	2022 Качкындар саны	2023 Качкындар саны
Афганистан	223	227	219	213	189	181
Сирия Араб Республикасы	77	86	78	75	61	49
Ук	19	23	21	18	14	12
Ирак	5	6	6	6	5	5
Башка	5	5	10	5	5	6
Жалпы	329	347	334	317	274	253

Булагы: БУУ КЖКБ, 2023

Эскертүү: Качкындар боюнча БУУ КЖКБнын статистикалык маалымат базасы 30.06.2023 чейинки маалыматтарды камтыйт.

ТАБЛИЦА 5: КЫРГЫЗСТАНДА БАШПААНЕК СУРАГАНДАР, КЕЛГЕН ӨЛКӨ БОЮНЧА, 2018 - 2023

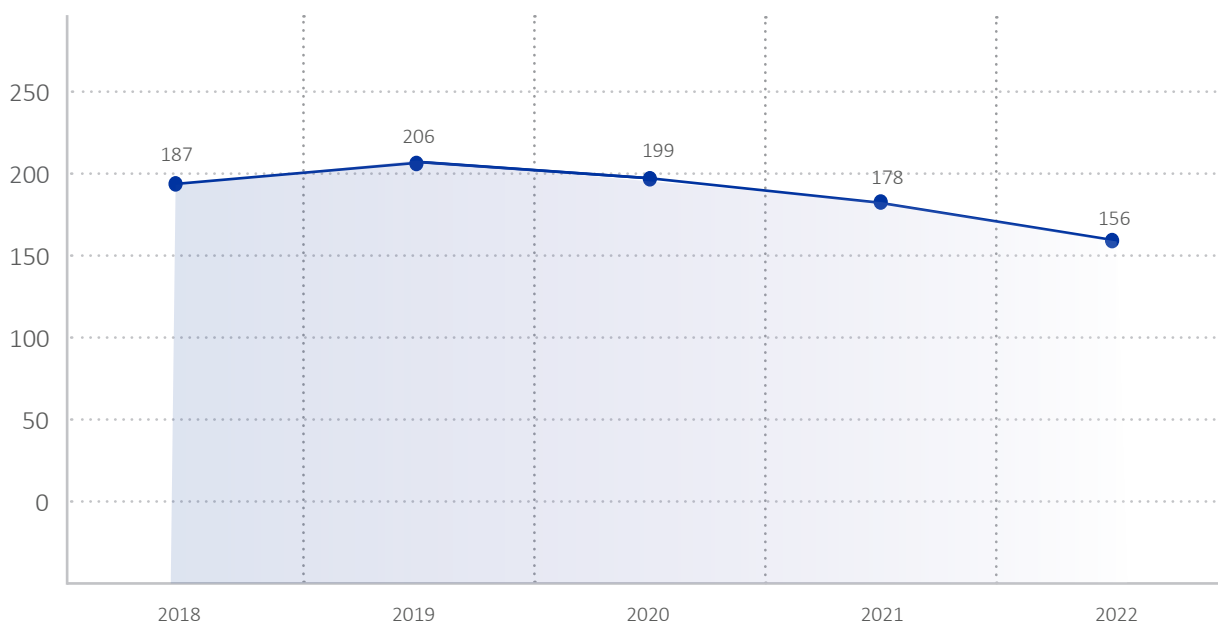
Келип чыккан өлкө	2018 Башпаанек сурагандар	2019 Башпаанек сурагандар	2020 Башпаанек сурагандар	2021 Башпаанек сурагандар	2022 Башпаанек сурагандар	2023 Башпаанек сурагандар
Афганистан	42	126	46	308	322	278
Сирия Араб Республикасы.	14	5	8	7	11	16
Украина	7	0	0	0	10	16
Ирак	5	5	0	0	0	0
Башка	29	33	262	316	92	465
Жалпы	97	169	316	631	435	775

Булагы: БУУ КЖКБ, 2023

Эскертүү: Качкындар боюнча БУУ КЖКБнын статистикалык маалымат базасы 30.06.2023 чейинки маалыматтарды камтыйт.

КР Улуттук статистика комитетинин маалыматы боюнча, 2018-2022 жылдар аралыгында жалпысынан 926 чет элдикке качкын макамы берилген (сүрөт.7), алардын ичинен 558 (60%) эркектер жана 368 (40%) аялдар. 2022 жылы эле Кыргыз Өкмөтү 156 чет элдикке качкын макамын берген, алардын 72 (46%) Ооган качкындары, 65 (42%) арабдар, 14 (9%) украиндер жана 5 (3%) башка улуттардын өкүлдөрү. 156 качкындын 14 (9%) беш жашка чейинкилер, 24 (15%) 6 жаштан 15 жашка чейинкилер, 109 (70%) эмгекке жарамдуу качкындар (16 62 жаштагы эркектер жана 16 57 жаштагы аялдар) жана 9 (6%) эмгекке жарамдуу жаштан жогоркулар (16 62 жаштагы эркектер жана 16 57 жаштагы аялдар). 2021 жылдын аягына карата Кыргызстан улуттук бийлик тааныган 178 качкынды жана анын мандатына ылайык БУУ КЖКБ тааныган 142 качкынды кабыл алды. "Мандаттуу качкындардын" көбү өлкөдө көп жыл дардан бери жашап келишет жана маданий жактан интеграцияланышкан айрымдары жарандарга турмушка чыгып, Кыргызстанда төрөлгөн балдары бар. Бирок, Кыргызстандын жарандары катары юридикалык жактан таанылмайынча, алар социалдык экономикалык укуктарга жана башка негизги укуктарга ээ боло алышпайт (КР УСК, 2023 жыл, ЭСКММ 2023 жыл).

СҮРӨТ 7: 2018 - 2022 БОЮНЧА КЫРГЫЗСТАНГА КЕЛГЕН КАЧКЫНДАРДЫН АГЫМЫ, (АБСОЛЮТТУК САНДАР)

Булагы: КР УСК, 2023г

Кыргызстанда жайгаштырылган качкындар тууралуу бөлүштүрүлгөн маалымат жетишсиз. Билим деңгээли боюнча бөлүштүрүлгөн качкындардын саны боюнча маалымат жок. Кыргызстандын Өкмөтүнөн (КР УСК жана ЭСКММ) келген маалыматтар качкындардын келгендиги тууралуу жыл боюнча бөлүнүп билдирилет, бирок башка маалыматтар өзүнчө бөлүнүп берилбейт. Кыргыз Өкмөтүнүн качкындары тууралуу маалыматтар да жалпыга жеткиликтүү эмес жана бул маалыматтарды расмий суроо-талап менен гана алууга болот.

4.2 КЫРГЫЗСТАНДЫК КАЧКЫНДАР

КР Улуттук Статистика Комитети Кыргызстандык качкындардын санын көзөмөлдөбөйт жана баяндама бербейт. Ошол сыяктуу эле, миграциялык иштер менен алектенген ЭСКММ сыяктуу башка мамлекеттик мекемелер да кыргызстандык качкындар тууралуу маалыматтарды чогултушпайт жана билдиришпейт. Өлкөдө качкындардын административдик маалыматтарын системалуу түрдө чогултуу механизми жок жана бул маалыматтар жалпыга жеткиликтүү эмес. Ушул баяндамага керек болгон Кыргызстандын качкындары жөнүндө маалымат ы БУУ КЖКБнын статистика маалымат платформасынан алынган (КЖБК, 2023).

2022-жылдын аягында чет өлкөлөрдө качкын статусу бар 3297 кыргыз жараны болгон, алардын ичинде Испанияда (20 качкын), Украинада (17 качкын), Канадада (8 качкын) жана Мексикада (8 качкын). Качкындар статусун алгандардын 45% аялдар. Качкындардын жашы боюнча 0,4% 4 жашка чейинкилер, 1,1% 5-11 жаштагылар, 1% качкындар 12-17 жаштагылар жана 9,5% 18-59 жаштагылар, 38% качкындардын жашы тууралуу маалымат белгисиз. Ал эми башпаанек сурагандар боюнча Канадада башпаанек статусу бар Кыргызстандын алтыжаранык атталган. 2022-жылдын аягында дүйнө жүзү боюнча Кыргызстандан 4412 адам башпаанек статусуна ээ болгон (7-таблица).

ТАБЛИЦА 6: ЧЕТ ӨЛКӨДӨГҮ КЫРГЫЗСТАНДАН КЕЛГЕН КАЧКЫНДАР , 2018 - 2023 (АБСОЛЮТТУК САНДАР)

КӨЗДӨГӨН ЧЕТ ӨЛКӨ	2018 Качкындар	2019 Качкындар	2020 Качкындар	2021 Качкындар	2022 Качкындар	2023 Качкындар
Франция (ФРА)	309	312	314	526	534	535
Канада (КАН)	71	68	64	70	8	8
Туркия Республикасы (ТУР)	175	0	0	0	0	0
Бельгия (БЕЛ)	64	66	65	70	87	81
Башка	2,624	2,517	2,440	2,396	2,623	2,710
Жалпы	2,934	2,963	2,883	3,035	3,297	3,334

Булагы: КЖБК, 2023

Эскертуу: Качкындар боюнча БУУ КЖКБнын статистикалык маалымат базасы 30.06.2023 чейинки маалыматтарды камтыйт.

ТАБЛИЦА 7: КЫРГЫЗСТАНДАН КЕЛИП ЧЕТ ӨЛКӨДӨ БАШПААНЕК СУРАГАНДАР, 2018 - 2023 (АБСОЛЮТТУК САНДАР)

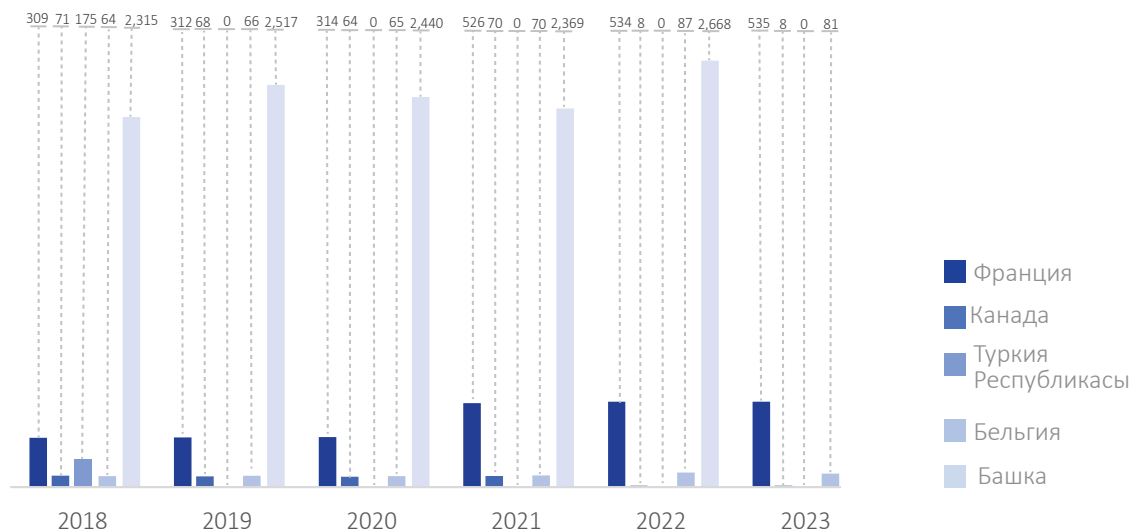
КӨЗДӨГӨН ЧЕТ ӨЛКӨ	2018 БАШПААНЕК СУРАГАНДАР	2019 БАШПААНЕК СУРАГАНДАР	2020 БАШПААНЕК СУРАГАНДАР	2021 БАШПААНЕК СУРАГАНДАР	2022 БАШПААНЕК СУРАГАНДАР	2023 БАШПААНЕК СУРАГАНДАР
Франция (ФРА)	12	9	10	30	26	38
Канада (КАН)	15	16	0	5	6	18
Туркия Республикасы (ТУР)	93	0	0	0	0	0
Бельгия (БЕЛ)	30	5	35	40	45	40
Башка	2,571	2,563	2,650	2,710	4,335	5,473
Жалпы	2,721	2,593	2,695	2,785	4,412	5,569

Булагы: КЖБК, 2023

Эскертуу: Качкындар боюнча БУУ КЖКБнын статистикалык маалымат базасы 30.06.2023 чейинки маалыматтарды камтыйт.

2018-2023-жылдары Кыргызстандын 2530 (17%) жараны Францияда, 289 (2%) жараны Канадада 175 (1%) жаран Туркия Республикасында, 130 (7%) жаран Бельгияда жана 14,626 (14%) башка өлкөлөрдө качкын статусун алышкан, анын ичинде Россия Федерациясы (79%), Испания (0,5%), Украина (0,5%), Улуу Британия (1,47%), Мексика (0,2%) жана Аргентина (0,2%) (8-таблица).

СҮРӨТ 8: КЫРГЫЗСТАНДАН КЕЛГЕН КАЧКЫНДАР ӨЛКӨ БОЮНЧА, 2018 - ИЮНЬ 2023 (АБСОЛЮТТУК САНДАР)

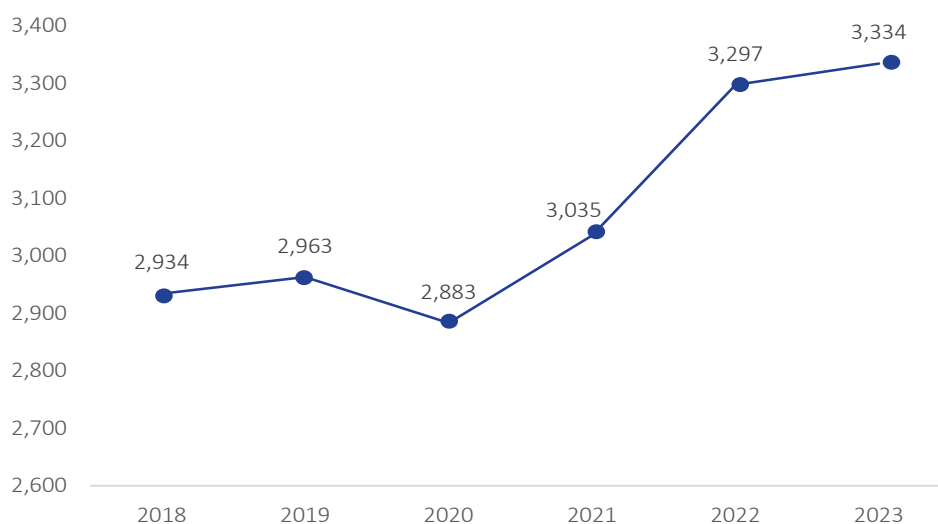

Булагы: КЖБК, 2023

Эскертуу: Качкындар боюнча БУУ КЖКБнын статистикалык маалымат базасы 30.06.2023 чейинки маалыматтарды камтыйт.

2934 кыргыз жараны (16%) 2018-жылы чет өлкөлөрдө качкын статусун алышкан, 2019-жылы 2963 жаран (16%), 2020-жылы 2883 (16%) жаран, 2021-жылы 3035 (16%) жараны жана 2022-жылы 3297 (18%) жаран жана 2023 жылдын июнь айынын аягына чейин 3334 (18%) кыргыз жараны качкын статусун алышкан (8-Сүрөт).

СҮРӨТ 9: ЖЫЛ БОЮНЧА БӨЛҮНГӨН КЫРГЫЗСТАНДЫК КАЧКЫНДАР, 2018-2023 (АБСОЛЮТТУК САНДАР)

Булагы: КЖБК, 2023

Эскертуу: Качкындар боюнча БУУ КЖКБнын статистикалык маалымат базасы 30.06.2023 чейинки маалыматтарды камтыйт.

БУУнун КЖКБнын маалымат булактарынан да, Кыргызстандын ЭСКММ жана КР УСК сыяктуу мамлекеттик мекемелеринен да качкындардын Кыргызстандан чыгып кеткендиги тууралуу эч кандай маалымат табылган жок. Кыргызстандык качкындардын саны билими, жылы (2022, 2021, 2022, 2019 жана 2018) боюнча бөлүнгөн маалыматтар да жок. Кыргыз өкмөтү, анын ичинде ЭСКММ жана КР УССК, Кыргызстандык качкындар тууралуу маалыматтарды каттабайт. БУУнун КЖКБнын коомдук платформасы жжалгыз коомчулукка жеткиликтүү м маалымат булагы болуп чыкты чыкты. Б ул платформадагы маалыматтар англис тилинде берилген. Качкындардын чыгып кетиши боюнча маалымат жок.

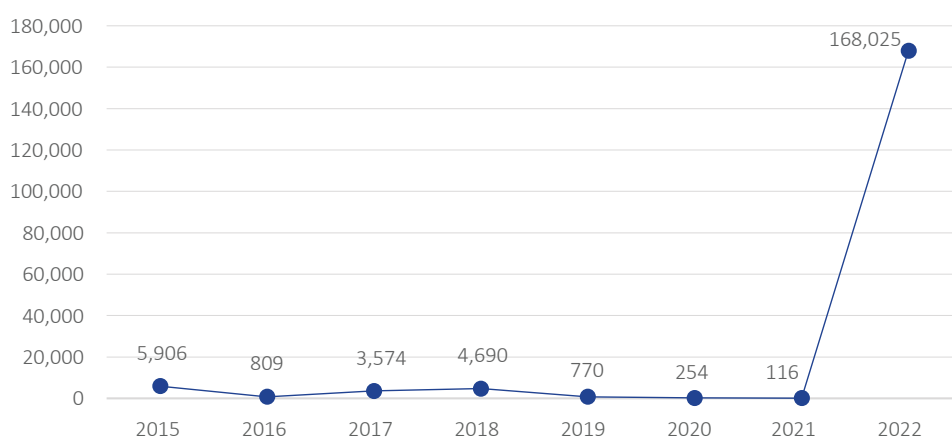
4.3 КЫРГЫЗСТАНДАГЫ ИЧКИ ЖЕР КТОРУУ

Кыргызстандагы ички жер которуу боюнча маалыматтар Ички Жер Которууну Көзөмөлдөө Борборунун (ИЖККБ) веб-сайтында ачык жеткиликтүү көрсөтүлгөн. Маалымат англис тилинде, ички жер которуунун түрүнө (конфликт/зордук-зомбулук жана кырсыктан улам) жана ошондой эле жылына, жаш курагына, жынысына жана кырсыктардын түрүнө жараша бөлүнүп берилет. Кыргызстандын Өкмөтүнүн Өзгөчө Кырдаалдар Министрлигинен алынган маалыматтар ачык жеткиликтүү эмес, бирок расмий маалымат өтүнүчү менен алууга болот. Ошондой эле өкмөттүк эмес булактардан жер которгондордун саны боюнча маалымат чектелүү.

ИЖККБнун (IDMC) маалыматына ылайык, 2022-жылдын аягына карата 4,003 түргүн чыр-чатактан улам башка жерге көчүрүлгөн. Алардын ичинен 1964 эркектер (49%), 2039 аялдар (51%) түзөт. Ички жер которгондордун 474 адам 4 жашка чейинкилер (12%), 659 адам 5-11 жаштагылар (16%), 243 адам 12-14 жаштагылар (6%), 634 адам 15-24 жаштагылар (16%), 1807 адам 25-64 жаштагылар (45%) жана 186 адам 65 жаштан жогоркулар (5%). ИЖККБнун жалпы ички жер которгондордун саны белгилүү бир жерде белгилүү бир убакта ички жер которгондордун жалпы санын билдирет. Аны баяндама мезгилдин акырына карата жер которуу абалында жашаган адамдардын жалпы саны деп түшүнсө болот. Табигый кырсыктарга байланыштуу ички жер которуулардын санына келсек, 2022-жылдын аягына 4 адам жер которгон. Алардын ичинен 2 адам 24 жашка чейинкилер, калган 2 адам 24 жаштан 64 жашка чейинкилер. Маалыматтарды топтоо учурда ички жер которгон адамдардын башка эч кандай билимине, жумушуна карата бөлүнгөн маалымат табылган жок (ИЖККБ, 2023).

2022-жылы Кыргызстан менен Тажикстандын чек арасындагы кагылышуулардан улам Кыргызстандын жалпысынан 166 329 түргүнү жер которууга аргасыз болгон. Ички жер которуу боюнча маалыматтар белгилүү бир убакыт аралыгында (баяндама жыл) ички көчүрүүлөрдүн болжолдуу санына дал келет (9-Сүрөт). Бул сандар бир нече жолу жер которгон адамдарды камтышы мүмкүн (ИЖККБ, 2023). Ички көчүрүлгөндөр Баткен облусундагы жаңжал аймактарынан Баткендеги башка коопсуз жерлерге, ошондой эле Ош жана Бишкек сыяктуу башка жерлерге убактылуу көчүрүлгөн. Кайсы жерлерге канча адам ички көчүрүлгөнү тууралуу толук маалымат жок. Бирок, Кызыл Жарым Айдын Баткендеги бөлүмүнүн маалыматына ылайык, 18000ден ашуун жаран эвакуацияланган, анын ичинде 2581 адам Боз-Адыр айылына, 2740 адам Сулукту шаарына, 9870 адам Кадамжай шаарына жана 3334 адам Газ, Согмент, Чарбак, Кыштут жана Тайан айылдарына көчүрүлгөн (Кызыл Жарым Ай, 2022).

СҮРӨТ 10: ИЧКИ ЖЕР КТОРГОНДОРДУН САНЫ ЖЫЛДАР БОЮНЧА , 2018 - 2022 (АБСОЛЮТТУК САНАР)

Булагы: ИЖККБ, 2023

2022-жылы жер көчкү кырсыктан улам 1696 адам жер которууга аргасыз болгон. Алардын ичинен 1078 түргүнү 2022-жылдын 5-майында болгон жер көчкүдөн улам Чүй, Нарын, Талас, Жалал-Абад жана Ош облустарына которулган. Дагы бир окуя 2022-жылдын 4-майында болгон, анда Сузак районунда суу ташкынынан улам 588 адам жер которгон. 2022-жылдын 3-майында Ош облусунун Алай районунда суу ташкынынан улам 22 адам көчүрүлгөн. 2022-жылдын март айында Жалал-Абад облусунда суу ташкынынан жана жер көчкүдөн улам 8 адам көчүрүлгөн. Жалпысынан, 2018-2022-жылдары 16 822 адам жер которууга аргасыз болгон. Алардын ичинен 6891 адам аба ырайына байланыштуу коркунучтардан (суу ташкыны, жер көчкү/нымдуу массалык кыймыл) жана 9931 адам геофизикалык коркунучтардан (жер титирөө) улам жер которууга дуушар болгон (ИЖККБ, 2023). Маалыматтарды топтоо учурунда ички көчүрүлгөндөрдүн агымы жаш курагы жана жынысына жараша бөлүнгөн маалымат табылган эмес.

Маалыматтарды чогултуу жана карап чыгуу учурунда төмөнкү маалыматтар табылган жок. Мисалы, 2021 жана 2020-жылдардагы ички көчүрүлгөндөрдүн жынысы боюнча саны, 2022, 2021 жана 2020-жылдарга карата ички көчүрүлгөндөрдүн саны жана жер которгон жайы боюнча маалымат, жумуш статусу боюнча жылдарга бөлүштүрүлгөн маалымат, жана кырсык же жанжалдан улам жер которгондордун жынысына жана жашына жараша саны. Кыргызстандын Өкмөтүндө жер которгондор боюнча маалыматтары ачык жеткиликтүү эмес. Маалыматтарды чогултууну жана аны жеткирүүнү жакшыртуу үчүн Кыргыз Өкмөтү маалыматты бир нече тилде, анын ичинде Кыргыз, Орус жана Англис тилдеринде ачык жеткиликтүү кылууну карап чыгышы зарыл.

5. ИЧКИ КЫЙМЫЛДЫК (МОБИЛДҮҮЛҮК)

Ички мобилдүүлүк боюнча маалыматтар негизинен административдик деңгээлде сакталат. КРдин Жаранды Каттоо Кызматынын (КР ЖКК) Жарандык Каттоо Департаменти жергиликтүү бийлик органдар менен биргеликте жарандык каттоону жүргүзөт. Айыл аймактын (айылдык администрациясынын) жергиликтүү почта бөлүмдөрүндө мамлекеттик кызматтарды көрсөтүү үчүн маалымат кеңселери бар, анын ичинде жарандык статустун² актыларын каттоосун, калктын келген кеткендердин каттоосун жүргүзөт. КР ЖКК алдындагы "Инфоком" мамлекеттик институту КР УСКне калктын миграциялык электрондук маалымат базасы менен камсыз кылат. Айдын 25-күнүнөн кечиктирбестен баяндама берген убакыттан кийин, КР ЖККнын жарандык каттоо бөлүмү КР УСКне негизги компьютердик борборуна электрондук түрдө баяндама берет. Бул маалыматтардын негизинде, негизги компьютер борбору жылдык баяндама үчүн бардык керектүү таблицаларды иштеп чыгып, аларды КР УСК Борбордук кеңсесине жөнөтөт.

2022-жылдагы эл каттоонун маалыматына ылайык, КР УСК 1,094,514 адам кадимки жашаган жеринде убактылуу жашабай тургандыгын аныктаган. Мигранттардын жалпы санынын ичинен 876,900 адам (80,1%) өлкөдөн тышкары жана 217,600 адам (19,9%) өлкө ичинде көчүп кеткен (КР УСК, 2023e). 2022-жылы ЭАМУ үчүн М-Вектор консалтинг фирмасы жүргүзгөн ички мигранттарды изилдөөдө кыргыз жарандарынын 18 пайызы ички мигранттар (дээрлик ар бир 5-жаран) экени маалымдалган. Изилдөөгө катышкан ички мигранттардын 75,6 пайызы жашаган жеринде расмий каттоодон өткөн эмес. Ички мигранттардын он беш пайызы азыркы жашаган жеринде 10 жылдан ашык убакыттан бери каттоосуз жашашат. Ички мигранттардын 37,9% орто билимге ээ, ар бир үчүнчү (29,6%) жогорку билимге ээ (университет), 20,4% орто адистештирилген билимге ээ, 8,4% толук эмес жогорку билимге ээ жана 3,7% толук эмес орто билимге ээ. Ички мигранттардын жарымынан көбү аялдар (56%). Ички мигранттардын жаш курагы боюнча 36% 25-34 жаштагылар, 28% 18-24 жаштагылар, 23% 35-49 жаштагылар жана 13% 50 жаштан жогору. Ички мигранттардын көпчүлүгү (64,6%) үйлөнгөн. Изилдөөгө катышкан ички мигранттардын 54,6 пайызынын эки баласы бар, сейрек учурларда үч баласы бар. Ички мигранттардын бештен бири үй-бүлөлүү эмес, 6% ажырашкан, 2,8% жесирлер. Ички мигранттар иштеген негизги экономикалык тармактарга соода (21%), медициналык жана билим берүү кызматтары (20%), тигүү өндүрүшү (10%) жана курулуш (10%) кирет. Калган жумуш тармактарынын катарына өнөр жай кызматтары, транспорт, тамактануу, өкмөт жана башкалар кирет (ЭАМУ, 2023).

КРнын Жарандык каттоо департаменти 2022-жылы 31 941 жаранды өлкө ичинде миграция, областтар аралык аймактарды кесип өтүүдөп каттаган жана 14 942 адамды өз областынын ичинде миграция болду деп каттаган. Маалыматтарга ылайык, ички мигранттардын көбү айыл жергесинен Бишкек жана Ош сыяктуу ири шаарларга көчүрүлгөн. Ички миграциялык калктын үчтөн экиси же 68 пайызы аялдар (10-Сүрөт). Ички миграциянын негизги себептери жумушка (39%), мурунку жашаган жерине (19%), жеке жана үй-бүлөлүк жагдайларга (8%) жана окууга (2%) байланыштуу. Башка миграциялык себептер 32% түзөт (КР УСК, 2023).

СҮРӨТ 11: ИЧКИ МИГРАНТТАР ЖЫНЫСЫ БОЮНЧА МААЛЫМАТ, 2022 (%)

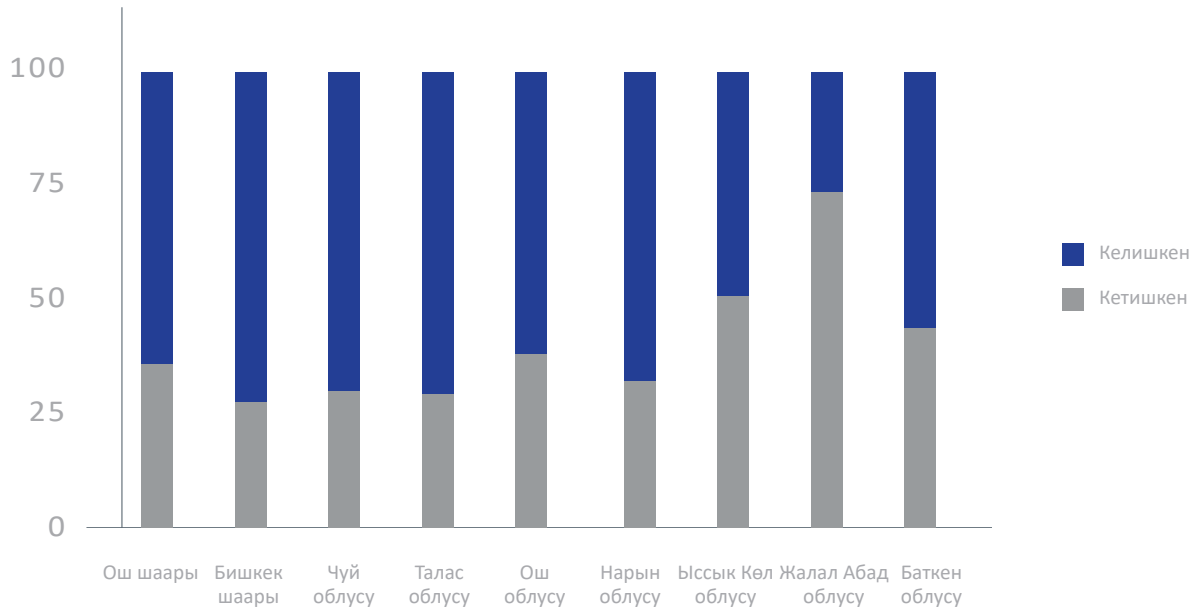

Булагы: КР УСК, 2023a

² Жарандык абалдын актылары - адамды индивидуалдаштыруучу жана анын укуктарынын жана милдеттеринин келип чыгышы жана токтотулушу менен байланышкан мыйзамдуу жол-жоболоштурулган жагдайлар (Жарандык абалдын актылары жөнүндө, 2020-ж. (<http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/112094>).

Бишкек ички мигранттардын негизги багыты бойдон калууда, андан кийин Чүй областы. Негизги ички келип чыгуучу/жөнөтүүчү аймактар Жалал-Абад жана Нарын областы (11-Сүрөт). Тышкы жана ички миграциянын эң негизгисебептери бул кесипке ээ болуу жана жумуш издөө экендигин эске алыш керек жана ири шаарлар өнүккөн билим берүү тармагы жана кеңири эмгек рыногу миграция агымынын табигый уюлдарына айланып баратат (КРУСК, 2023).

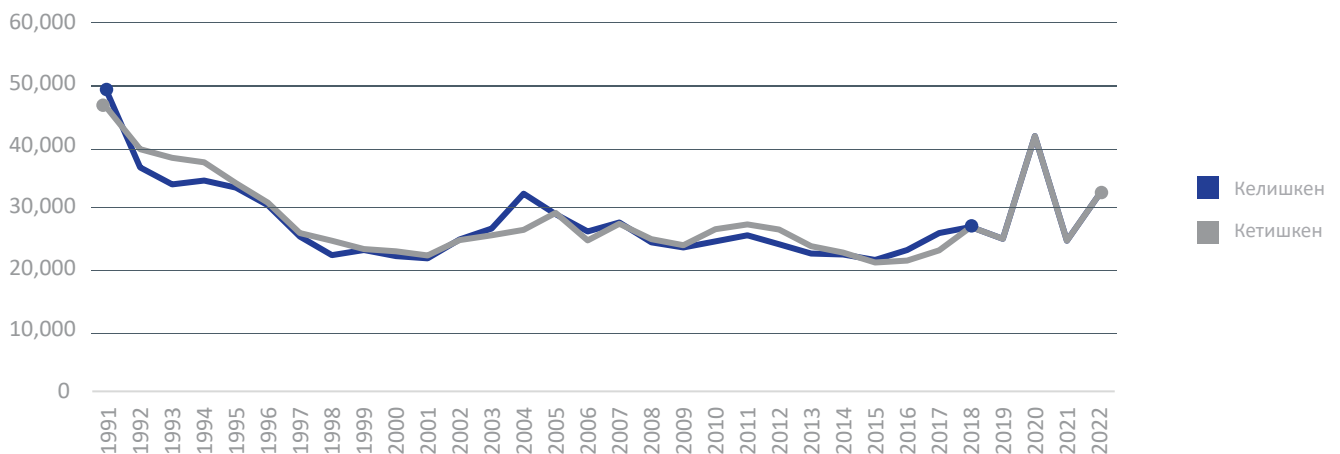
СҮРӨТ 12: АЙМАККА БӨЛҮНГӨН ИЧКИ МИГРАНТТАР, 2022 (АБСОЛЮТТУК САНДАР)

Булагы: КР УСК, 2023

1991-жылдан бери ички мигранттардын саны жылына 20 000ден 50 000ге чейин өзгөргөн. 1990-жылдардын башында Советтер Союзунун кыйрашы ички мигранттардын санынын кескин көбөйүшүнө алып келди (12-Сүрөт). Кийинки он жыл ичинде ички мигранттардын саны азая баштаган (1991-жылдан 2001-жылга чейин ички мигранттардын саны эң көп болгон).

СҮРӨТ 13: КЫРГЫЗСТАНДАГЫ ИЧКИ МОБИЛДҮҮЛҮК, 1991 - 2022 (АБСОЛЮТТУК САНДАР)

Булагы. КР УСК УСК, 2023

Маалыматтарды чогултуу жана карап чыгуу учурунда ички мигранттар жөнүндө маалыматтардын төмөнкү түрү табылган жок: 1991-жылга чейинки бир нече жыл ички мигранттардын саны, билим берүү, жынысы, жашы, жумуш түрү жана башка толук маалыматтар боюнча ички мигранттар сыяктуу деталдуу маалыматтардын бөлүштүрүлүшү. 2010-жылга чейинки ички мигранттардын келип чыгышы боюнча маалыматтар да табылган жокжок. Кыргызстандын өкмөтү ички мигранттар жөнүндө толук маалыматтарды бир нече тилдетилде, анын ичинде Кыргыз, Орус жана Англис тилдеринде иштеп чыгууну, талдоону жана баяндама берүүнү карап чыгышы зарыл. Өкмөт ошондой эле маалыматтарды иштетүү, талдоо жана ички мигранттардын келиши жөнүндө баяндама түзүүнү жакшыртууну карап чыгышы мүмкүн.

6. ИРИ КӨЛӨМДӨГҮ МААЛЫМАТ

Чоң маалыматтарды чогултуу жана колдонуу системалуу эмес. Миграцияга байланыштуу чоң маалыматтарды талдаган бир нече изилдөөлөрдөн башка мамлекеттик, өкмөттүк эмес уюмдардын жана өнүгүү долбоорлодун маалымат булактарын карап чыгууда чоң маалыматтар табылган жок. Бир изилдөө макаласында Борбордук Азия өлкөлөрүнүн (Кыргызстан, Өзбекстан жана Тажикстан) жашоочуларынын Россия Федерациясына миграция жөнүндө онлайн-суроо-талаптары менен бул өлкөлөрдөн Россия Федерациясына мигранттардын кийинки агымдарынын ортосундагы статистикалык өз ара байланыш келтирилген. Дагы бир изилдөөдө Кыргызстандагы акча которуулардын структурасын түшүндүрүү үчүн Гугл Тренд Индексин(ГТИ) колдонуунун натыйжалуулугу каралган.

Коомчулукка жеткиликтүү изилдөө долбоорлорунун бири Кыргызстандын жашоочулары тарабынан Россия Федерациясына миграция жөнүндө онлайн сурамжылоо менен Кыргызстандан Россия Федерациясына адам агымынын ортосунда статистикалык байланыш бар деп божомолдойт. Бул изилдөөнүн авторлору гипотезаны орус өкмөтүнүн миграциялык статистикасын, издөө интенсивдүүлүгү боюнча Гугл Трендс маалыматтарын жана издөө ыкмасын тастыктоо үчүн сөздү дал келтирүү боюнча Яндекс Вордстат кызматын колдонуп текшерди. Изилдөөнүн натыйжалары адамдын мобилдүүлүк динамикасынын мурунку суроо-талаптарга орточо көз карандылыгы бар экенин көрсөттү. Талдоо жүргүзүү үчүн авторлор мүмкүн болгон издөө сөздөрүнүн тизмесин же потенциалдуу мигранттардын издөө сүрөттөрүн түзүшкөн. Вордстат кызматынын маалыматы боюнча, "жумуш" деген сөздү камтыган издөө суроолору абдан популярдуу, андан кийин издөө суроолору "бош орун". Мисалы, орто эсеп менен "жумуш" сөзү айына 63,945 жолу, "бош орун" сөзү 11,686 жолу, жумуш/бош орун 72,387 жолу, Москвада жумуш/бош орун/Россия Федерациясында 6,842 жолу (Цапенко жана Юревич, 2022) изделди. Анализдин жыйынтыгы суроолор менен мигранттардын чыныгы агымынын ортосундагы байланышты көрсөтөт.

Авторлор 2019-жылдын жай мезгилинин аягынан кийин суроо-талаптардын жана мигрант агымдардын көбөйүшүнүн мүмкүн болгон себеби мигранттарга убактылуу жашоо уруксаттарын жана туруктуу жашоо уруксаттарын берүүнү жөнөкөйлөтүүчү Мыйзамдын (№257-ФЗ) адаптациясына байланыштуу болушу мүмкүн деп түшүндүрүшөт. Тескерисинче, COVID-19 пандемиясы учурунда Россия Федерациясынын Өкмөтү эпидемиянын жайылышына каршы катуу чараларды кабыл алды, бул мигранттардын агымынын тез төмөндөшүнө жана 2020-жылдын жазында суроо-талаптардын санын минималдаштырууга алып келди. Бирок, Россиянын мыйзамдары патенттерди 2020³ Россиянын мыйзамдары патенттерди 2020-жылдын май айынан баштап бир нече жолу узартуу мүмкүнчүлүгү жөнүндө жобону, ошондой эле 2020-жылдын июнь айынан кийин өлкөдө мигранттардын калуусу боюнча либералдык эрежелердин пакетин кабыл алганда, издөө суроо-талаптарда, мигрант агымдар да дээрлик параллель өстү (Цапенко жана Юревич, 2022).

2022-жылы Дэвид У. тарабынан жүргүзүлгөн дагы бир изилдөөдө Кыргызстандагы акча которуулардын схемаларын түшүндүрүү үчүн ГТИти колдонуунун натыйжалуулугу каралган. Изилдөөнүн авторлору гравитациялык моделди көздөгөн өлкөлөрдө жана Кыргызстанда тандалган интернет издөө ачкыч сөздөрүн колдонуунун жыштыгы менен айкалыштырышты. Эмпирикалык моделдештирүү үчүн алты өлкөдөн акча которуулар тандалып алынган, анын ичинде Россия Федерациясы, Казакстан, Германия, АКШ жана Англия. Эсептөөлөрдүн жыйынтыгы көрсөткөндөй, көздөгөн өлкөлөрдөгү издөө сөздөрү Кыргызстандагы издөө сөздөрүнө караганда акча которууларга статистикалык жактан олуттуу таасир этет, бул которуулар боюнча чечимдер издөөгө көбүрөөк көз каранды экендигин көрсөтүп турат (Роланд-холст жана Карымшаков, 2022). Авторлор алгач Кыргызстандын ичинде, андан кийин көздөгөн өлкөлөрдө изделген ГТИ сөздөрү үчүн гравитациялык моделдерди жана үчүнчү тилкедеги бардык өлкөлөр үчүн баалоо моделин колдонушкан. Авторлор пайдалуу маалыматтарды талкуулашат, бирок макалада акча которуулар менен ГТИнин ортосундагы байланыштын салыштырмалуу мисалдары келтирилген эмес.

Чоң маалыматтар адамдын мобилдүүлүгү жана акча которуулары жөнүндө маалымат берүүдө көптөгөн артыкчылыктарга ээ болсо да, анын бир нече чектөөлөрү бар. Жогоруда айтылган эки изилдөөдө тең бир нече чектөөлөр көрсөтүлгөн, анын ичинде А) Интернетке жана мобилдик байланышка туташуу деңгээли тандоонун репрезентативдүүлүгүнө олуттуу таасир этсе, б) ар кандай социалдык топтор колдонгон санариптик кызматтардын интенсивдүүлүгү да ар түрдүү болгон, в) алардын жашына жана гендердик өзгөчөлүгүнө жараша, г) аймактын социалдык-экономикалык өнүгүү деңгээли, г) калктуу конуштун түрү, Ф) Твиттер колдонуучуларынын жаш курагы же Фейсбук аудиториясынын улгайган курагы сыяктуу өзгөчөлүктөр. Дагы бир маанилүү маселе-статистикалык анализге таасир эте турган жасалма жана кош эсептердин болушу.

3 Патенттик салык системасы - жеке ишкерлер тарабынан гана колдонулуучу атайын салык режиминин бир түрү. Патенттик салык тутуму главага ылайык белгиленет. 26.5 Россия Федерациясынын Салык кодексинин «Патенттик салык салуу системасы».

7. МИГРАЦИЯ САЯСАТЫ ЖАНА КЫЗЫКДАР ТАРАПТАР

Кыргызстандын Өкмөтү миграциянын көпчүлүк түрлөрүн камтыган жана миграция менен өнүгүүнү байланыштырган миграциялык саясат документинин концепциясын иштеп чыкты. Миграция саясатынын концепциясына ылайык, Кыргыз Өкмөтү өзүнүн мазмунун ишке ашыруу жана артыкчылыктуу кийлигишүүлөрдү, негизги иш-аракеттерди, убакыт алкагын, күтүлгөн натыйжаларды, жетишкендиктерди өлчөөчү көрсөткүчтөрдүн тизмесин, жоопкерчиликтүү агенттиктерди жана каржылоо булактарын аныктоо боюнча иш-аракеттер планын иштеп чыккан.

Саясат деңгээлинде миграция процесстерин жөнгө салууга бир нече мамлекеттик органдар катышат. КР ЭСКММ миграция саясатын ишке ашырууну координациялоо үчүн жооптуу жана иммигранттарды, этникалык кыргызстандык кайтып келгендерди, качкындарды жана адам сатууну алдын алууну жана ага каршы күрөшүүнү көзөмөлдөйт (КР ЭСКММ, 2022). 2020-жылы Жогорку Кенештин Тораганын (парламенттин спикери) алдында түзүлгөн миграция, мекендештер жана чет өлкөлөрдөгү диаспоралар боюнча кеңеши миграция маселелери боюнча мыйзам чыгаруу демилгелерин талкуулоо үчүн платформа катары кызмат кылат (ЭАМУ, 2022а). 2022-жылы Кыргызстандын Өкмөтү миграция маселелери боюнча координациялык кеңеш түзгөн жана ал кеңеш жылына жок дегенде эки жолу миграция маселелерин талкуулоо үчүн чогулат (КР ЮМ, 2016). Кыргызстандын Президентинин алдындагы чет өлкөлөрдөгү мекендештер менен мамилелер боюнча кеңеш 2018-жылдын ноябрь айында түзүлгөн жана чет өлкөлөрдөгү диаспоралар менен өз ара аракеттенүү үчүн жооптуу (ЭАМУ, 2022).

Миграциялык маалыматтарды чогултуу жана башкаруу боюнча Тышкы иштер жана ЭСКМ министрликтер чет өлкөдө иштеген кыргыз жарандарынын саны боюнча маалыматтарды чогултат. Санариптик өнүктүрүү министрлиги, КР ИИМ жана Улуттук Коопсуздук боюнча Мамлекеттик Комитет да өлкөдөгү чет элдик жарандардын саны боюнча маалыматтарды чогултат. Кыргызстандын өзгөчө кырдаалдар министрлиги (КР ӨКМ) жарандык коргонуу жаатында бирдиктүү мамлекеттик саясатты ишке ашырат жана Кырсык Коркунучун Азайтуу боюнча Улуттук Платформаны координациялайт (КРӨКМ, 2021). Өкмөт 2018-2030-жылдардагы өзгөчө кырдаалдардан Кыргызстандын калкын жана аймагын ар тараптуу коргоо концепциясын кабыл алды, ага калктын жер которуусу менен байланышкан табигый кырсыктардын кесепеттерин алдын алуу жана жоюу боюнча конкреттүү жоболор кирет. Стратегия 2015-2030-жылдардагы Кырсык Коркунучун Азайтуу боюнча Сендай алкагынын сунуштарына ылайык келет (ЭАМУ, 2022).

Миграцияга байланыштуу бир нече улуттук мыйзамдар жана саясаттар бар. Миграция саясаты түшүнүгү 2021-2030 (ЭАМУ, 2023; Кыргызстан Өкмөтү, 2021) миграциянын терс таасирлерин азайтууга багытталган мамлекеттик программаларды ишке ашыруу аркылуу миграция процесстерин жөнгө салууну көздөйт. Бул мигранттарга жана Кыргызстандын социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө пайда алып келе турган жакшы миграциялык башкаруунун шарттарын түзөт. Концепцияны ишке ашыруу үчүн 2022-2025-жылдардагы иш-аракеттер планы 2022-жылдын 13-апрелинде кабыл алынган (for.kg, 2022; миграциялык тармак, 2023). Миграция саясатынын жаңы концепциясы өлкөнүн улуттук кызыкчылыктарына багытталган миграциялык башкаруунун жаңы моделин концептуалдаштырат жана миграция процесстерин жөнгө салуу жана коопсуз, тартиптүү жана үзгүлтүксүз миграция үчүн шарттарды түзүү үчүн бардык мамлекеттик органдардын жана жарандык коомдун ар тараптуу жана консолидацияланган мамилелерин камсыз кылат. Миграция саясаты деген түшүнүк Кыргызстандын Конституциясына ылайык иштелип чыккан.

Тышкы жана ички миграцияны жөнгө салуу боюнча бир нече мыйзамдар жана саясаттар бар жана бул мыйзамдар жана саясаттар боюнча кыскача маалыматты төмөнкү 5-таблицадан табууга болот.

Регионалдык деңгээлде Кыргызстан Борбор Азия мамлекеттеринин ортосундагы кызматташтыкты жана координацияны жакшыртуу үчүн качкындарды коргоо жана эл аралык миграция боюнча Алматы процессине катышат. Кыргызстан Евразия экономикалык биримдиги (ЕАЭБ) жөнүндө келишимге (2014), эмгек мобилдүүлүгүн илгерилетүүчү регионалдык келишимге катышкан. Келишим ЕАЭБ өлкөлөрүнүн жарандарына эмгек рыногун коргоого багытталган жумуш уруксаттары, квоталар же башка чектөөлөр боюнча жеке мамлекеттик жоболорго карабастан, блоктун ичинде жумушка орношууга мүмкүнчүлүк берет жана квалификациялар өз ара негизде кабыл алынат. 2022-жылдын сентябрь айында Кыргызстандын эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлиги биринчи "эмгек рыногу боюнча Евразиялык диалог" форумун өткөрдү, анда ЕАЭБ мамлекеттеринин жумушчулары үчүн эмгек рыногуна кирүү, ЕАЭБ мамлекеттеринин жумушчуларынын жана алардын үй-бүлө мүчөлөрүнүн эмгек абалындагы укуктарынын социалдык камсыздоосу, ошондой эле билим берүү жана саламаттыкты сактоо маселелери талкууланды. Кыргызстандын Россия Федерациясы (1996, 2003-жылы өзгөртүлгөн) жана Казакстан Республикасы (2006) менен эмгек мобилдүүлүгү жана эки өлкөдө иштеген эмгек мигранттарынын укуктарын коргоо боюнча эки тараптуу келишимдери бар.

Кыргызстан миграцияга байланышкан беш негизги Конвенциянын төртөөсүн ратификациялады. 2008-жылы Кыргызстан 1949-жылкы Эмгек Миграциясы боюнча Конвенцияны ратификациялаган. 1996-жылы эки конвенция ратификацияланган, 1951-жылдагы Качкындар конвенциясы жана 1967-жылдагы Качкындар протоколу. 1994-жылы Кыргызстан 1989-жылкы Баланын укуктары жөнүндө конвенцияны ратификациялаган.

ТАБЛИЦА 8: КЫРГЫЗСТАНДА РАТИФИКАЦИЯЛАНГАН ЭЛ АРАЛЫК КОНВЕНЦИЯЛАР

САЯСАТ	РАТИФИКАЦИЯ
1949 Эмгек миграциясы боюнча эл аралык эмгек уюмунун Конвенциясы ^a	Ооба, 2008 (ЭАЭУ)
1951 Качкындар Конвенциясы ^b	Ооба, 1996 (БУУ КЖКБ)
1967 Качкындар протоколу ^b	Ооба, 1996 (БУУ КЖКБ)
1975 1975 Эл аралык эмгек уюмунун эмгек мигранттары боюнча конвенциясы ^a	Жок
1989 1989 Баланын укуктары жөнүндө конвенция ^c	Ооба, 1994 (БУУ, 2023)
Жалпы	4/5

ТАБЛИЦА 9: КЫРГЫЗСТАНДЫН УЛУТТУК МИГРАЦИЯЛЫК САЯСАТЫ

САЯСАТТЫН АТАЛЫШЫ	САЯСАТТЫН МАЗМУНУ
Кыргызстандын миграция саясаты боюнча концепциясы 2030	Концепция миграциянын терс таасирлерин азайтууга жана мигранттарга Кыргызстандын социалдык экономикалык өнүгүүсүнө пайда алып келе турган миграциялык башкаруунун жакшы шарттарын түзүүгө багытталган мамлекеттик программаларды ишке ашыруу аркылуу миграция процесстерин жөнгө салат.
КРдин ички миграция мыйзамы (КР ЮМ, 2002b)	Ички миграция жөнүндө мыйзамдын негизги максаты: 1) Кыргызстандын ичиндеги ички миграция процесстерин жөнгө салуу; 2) ички мигранттардын укуктарын жана укуктук кызыкчылыктарын коргоо, 3) калкты бирдиктүү мамлекеттик каттоону киргизүү жана эксплуатациялоо; 4) ички жер которгон адамдарды колдоо боюнча чараларды көрүүдө мамлекеттик органдарды жөнгө салуу; 5) жаңы жашаган жерлерде жашоо үчүн зарыл шарттарды түзүү;
КРдин тышкы миграция мыйзамы (КР ЮМ, 2000)	Бул мыйзамдын негизги максаттары: 1) Кыргызстандагы Тышкы миграция процесстерин жөнгө салуу; 2) мигранттардын укуктарын жана мыйзамдуу кызыкчылыктарын коргоону камсыз кылуу; 3) мыйзамсыз миграциянын алдын алуу жана эскертүү; 4) Кыргызстандагы миграцияны стабилдештирүү.
Кыргызстандагы чет өлкөлүк жарандардын укуктук статусу жөнүндө мыйзам (КР ЮМ, 1993)	Бул мыйзам Кыргызстандагы чет өлкөлүк жарандардын, ошондой эле чет өлкөлүк жарандыгы бар мекендеш статусун алган чет өлкөлүк жарандардын негизги укуктарын, эркиндигин жана милдеттерин аныктайт жана мындай статусу берүү жана токтотуу шарттарын жана тартибин белгилейт.
Кыргызстандын качкындар жөнүндөгү мыйзамы (КР ЮМ, 2002a)	Бул мыйзам качкындардын статусун, укуктарын, милдеттерин жана жоопкерчиликтерин берүү, жоготуу жана ажыратуу үчүн чөйрөнү жана негизин түзөт Кыргызстандагы качкындардын укуктарын коргоо боюнча укуктук, экономикалык жана социалдык кепилдиктерди аныктайт. Мыйзам ошондой эле качкындын аныктамасын берет.
Кыргызстанда адам сатууну алдын алуу жана ага каршы күрөшүү жөнүндөгү мыйзамы (КР ЮМ, 2005)	Бул мыйзам адам сатууну алдын алуу жана ага каршы күрөшүү үчүн уюштуруу жана укуктук базаны жана адам сатууга каршы күрөшүү боюнча мамлекеттик органдардын ишмердүүлүгүн координациялоо жол-жоболорун аныктайт. Мыйзам ошондой эле адам сатуунун курмандыктарын коргоо жана аларга жардам берүү боюнча чаралар системасын белгилейт. Ал негизги терминдерди аныктайт, мисалы, жумушка орношуу, адам сатуунун курмандыгы болуу, күлчүлүк, адам сатуу, эксплуатация жана башкалар.

Кыргызстанга иммиграция кылган этникалык кыргыздарга мамлекеттик кепилдиктер жөнүндө мыйзам, № . 175 (КР ЮМ ЮМ, 2007)	Бул мыйзам этникалык кыргыздардын иммиграция жаатындагы мамлекеттик саясатты жөнгө салат, иммиграция процесстеринин укуктук, экономикалык жана социалдык негиздерин аныктайт, ошондой эле кайрылмандардын жаңы жашаган жеринде зарыл жашоо шарттарын түзөт. Кайрылман Кыргызстанга өз ыктыяры менен көчүп келген жана кайрылман статусун алган чет элдик жаран же жарандыгы жок адам. Бул статус Кыргызстандын жарандыгын алганга чейин убактылуу укуктук статус болуп эсептелет.
Чет өлкөдөгү мекендештерди колдоо боюнча мамлекеттик саясаттын негиздери жөнүндө мыйзам № . 183. (КР ЮМ ЮМ, 2013)	Бул мыйзам Кыргызстандын чет өлкөлөрдөгү мекендештерин колдоо боюнча мамлекеттик саясатынын принциптерин жана максаттарын белгилейт. Ошондой эле бул мамлекеттик саясатты ишке ашырууда мамлекеттик органдардын негизги ишмердүүлүгүн аныктайт. Мыйзам ошондой эле чет өлкөдөгү мекендештер, диаспора жана жарандык сыяктуу сөздөрдүн аныктамаларын берет.
Кыргызстан Өкмөтүнүн алдындагы мамлекеттик миграция кызматы жөнүндө жоболор (КР ЮМ ЮМ, 2015)	Мыйзам мамлекеттик миграция кызматынын ролун, анын максаттарын жана милдеттерин, функционалдык багыттарын, укуктарын жана кызматтын компетенцияларын аныктайт. Мыйзам миграция кызматынын ишин уюштуруунун негизги принциптерин түшүндүрөт. Мыйзамга ылайык, КР ММКнын негизги ролу- миграция боюнча улуттук саясатты ишке ашыруу жана миграция мыйзамына дал келүүнү камсыз кылуу.
Миграция маселелери боюнча Кыргызстандын Координациялык Кеңешинин Регламенти. (КР ЮМ, 2016а)	Регламентте негизги максаттар, функционалдык багыттар, операциялык процедуралар жана Координациялык кеңештин укуктары түшүндүрүлөт. Координациялык кеңештин негизги ролу мамлекеттик органдардын жана жергиликтүү бийликтердин бирдиктүү мамлекеттик миграция саясатын иштеп чыгуу жана ишке ашыруу боюнча координацияланган чечимдерди жана иш аракеттерди иштеп чыгуу жана миграция процесстерин жөнгө салуу боюнча иш аракеттерди коор динациялоо; миграция маселелери боюнча мамлекеттик органдардын өз ара аракеттенүүсүнүн натыйжалуу механизмин иштеп чыгуу; Координациялык кеңеш миграция мыйзамдарды жакшыртуу боюнча сунуштарды иштеп чыгууда мамлекеттик агенттиктерди, коомдук жана өз ара аракеттенүү уюмдарын координациялайт.
Кыргызстандын Кылмыш жаза кодекси. (КР ЮМ, 2021а).	Кыргызстандын кылмыш жаза кодексинин максаттары кылмыш жаза жоопкерчилигинин принциптерин, кылмыш жаза жоопкерчилигинин негиздерин, кылмыштын жалпы түшүнүгүнүн мүнөздөмөлөрүн, жазалардын түрлөрүн жана кылмыш жасаган адамдарга карата колдонулган кылмыштуу укуктук мүнөздөгү башка чараларды аныктоо болуп саналат. Кылмыш жаза кодексинде ошондой эле мыйзамсыз миграцияны уюштуруу, мигранттарды контрабандалоо жана мыйзамсыз миграцияны уюштуруу үчүн жазалоонун түрлөрү аныкталган.
Кыргызстандын Өзгөчө Кырдаалдар Министрлиги жөнүндө #262 жобо. (КР ЮМ ЮМ, 2021b).	Бул жободо Кыргызстандын жарандарын ар кандай кырсыктардан коргоо боюнча КР ӨКМ негизги максаттары жана ролдору түшүндүрүлөт, анын ичинде жарандык коргоо, өрт коопсуздугу, суу жана гидрометеорология жаатындагы бирдиктүү мамлекеттик саясатты иштеп чыгуу жана ишке ашыруу, жжарандык коргоо жаатындагы ченемдерге жана талаптарга ылайык келүүнү камсыз кылуу боюнча мамлекеттик башкарууну жана көзөмөлдү жүзөгө ашыруу. Министрлик ошондой эле жарандык коргоо боюнча маалыматтарды чогултат жана иштетет.
Кыргызстандын Эмгек, Социалдык Камсыздоо жана Миграция Министрлиги жөнүндө жобо (КР ЮМ, 2021c).	Бул жободо министрликтин жарандарды социалдык жактан коргоо, жарандардын социалдык жактан аярлуу категорияларын колдоо, аярлуу балдарды, майыптарды жана улгайган жарандарды коргоо, анын ичинде миграция маселелерин башкаруу, иммигранттар, этникалык кыргыздар жана качкындар, ошондой эле адам сатууну алдын алуу жана ага каршы күрөшүү боюнча негизги ролдору көрсөтүлгөн.
Кыргызстандын аймагында чет өлкөлүк жарандарды жана жарандыгы жок адамдарды каттоо жөнүндө Кыргыз Өкмөтүнүн токтому. (КР ЮМ, 2016b).	Резолюцияда чет өлкөлүк жарандарды жана Кыргызстанга келген жарандыгы жок адамдарды каттоодон бошотуу шарттары көрсөтүлгөн чет өлкөлүк мамлекеттердин тизмеси бекитилген жана 2) чет өлкөлүк жарандарды жана жарандыгы жок адамдарды Кыргызстандын аймагында каттоо тартиби жазылган жазылган.

"Консулдук каттоо" автоматташтырылган маалымат системасын колдонуу аркылуу Кыргызстандын жарандарын консулдук каттоо жана каттоодон чыгаруу тартиби жөнүндө жоболор. (КР ЮМ, 2019).	Бул жобо чет мамлекеттердин аймагында жашаган/отурукташкан Кыргызстандын жарандарын консулдук каттоо жана каттоодон чыгаруу тартибин жөнгө салат. Ошондой эле бул жободо Кыргызстандын жарандары, эгерде алар Кыргызстандан тышкары туруктуу жашоого кетүү максатында туруктуу/кадимки жашаган жеринен каттоодон чыгарылса, өлкөдөн тышкары туруктуу жашоочулар деп эсептелет.
---	--

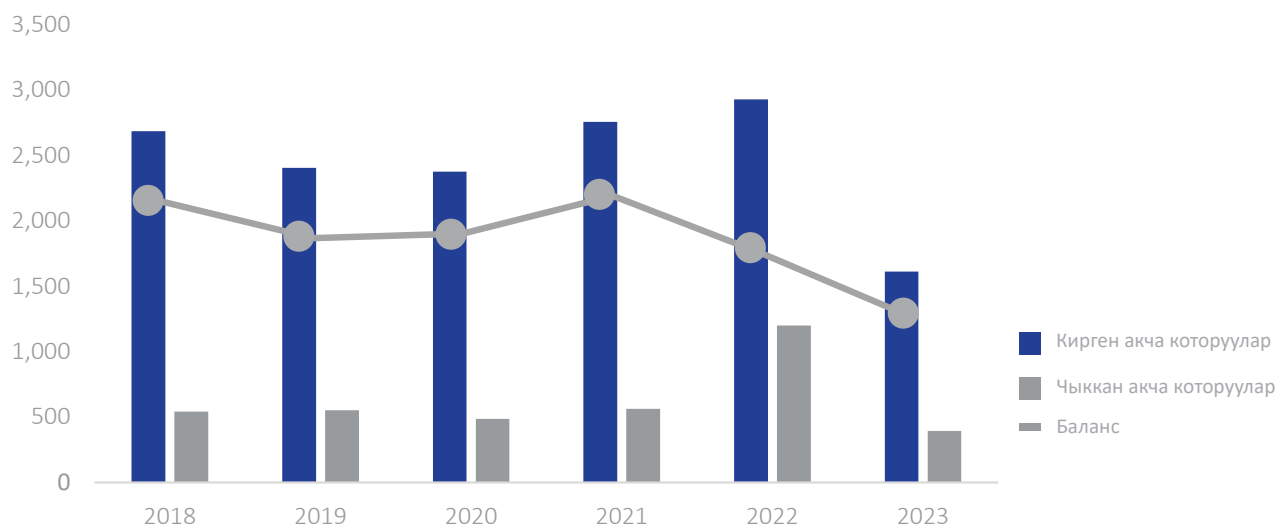
8. АКЧА КТОРУУЛАР

Кыргызстандагы акча которуулар боюнча негизги маалымат булагы бул –Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы. Улуттук банк жыл сайын бир жылдык баяндама жарыялайт. Жылдык баяндамада борбордук банктын экономикалык абал, акча-кредит саясаты жана финансы секторунун өнүгүшү жөнүндө ишмердүүлүгү чагылдырылган. Баяндамада ошондой эле акча которуулар боюнча кырдаал берилет, анткени акча которуулар Кыргыз экономикасында маанилүү ролду ойнойт. Өлкөдө акча которуунун агымы, кириш чыгышы жана акча которуунун таза агымы жөнүндө системалуу маалыматтарды Улуттук банк тарабынан ай сайын чогултулат. КР УСК ошондой эле чет элдик түз инвестициялык маалыматтар жөнүндө баяндама берет.

Акча которуулар боюнча маалыматтар эл аралык акча которуу системаларынын эки оператору аркылуу чогултулат; бири электрондук акча эл аралык системаларынын оператору/эмитенти жана бириөз ара аракеттенүү оператору Улуттук банкта катталган. 2022-жылдын аягында акча которуу системаларынын отуз үч оператору (14 эл аралык, 19 жергиликтүү (филиалдар аралык)), электрондук акча эл аралык системаларынын тогуз оператору/эмитенти, банк төлөм карталарын колдонгон жети эл аралык эсептешүү системасы жана эки өз ара аракеттенүү оператору катталган (КРУБ, 2023).

2022-жылы жылдык таза агымдын которуулары 2,118.0 миллион АКШ долларын түзгөн. 2021-жылга салыштырмалуу 2022-жылы таза агым 16 пайызга төмөндөгөн. 2022-жылдагы трансферттердин структурасында акча которуулардын олуттуу көлөмү берилген (13-Сүрөт). 2022-жылдын жыйынтыгы боюнча, акча которуу системалары аркылуу жеке адамдардын акча которууларынын таза агымы 21,2% га төмөндөп, 1,727,5 миллион АКШ долларын түздү (КРУБ, 2023).

СҮРӨТ 14: АКЧА КТОРУУ СИСТЕМАЛАРЫ АРКЫЛУУ ЖЕКЕ АДАМДАРДЫН АКЧА КТОРУУЛАРЫ, 2018 2023 (МИЛЛИОН \$)

Булагы: КРУБ 2023

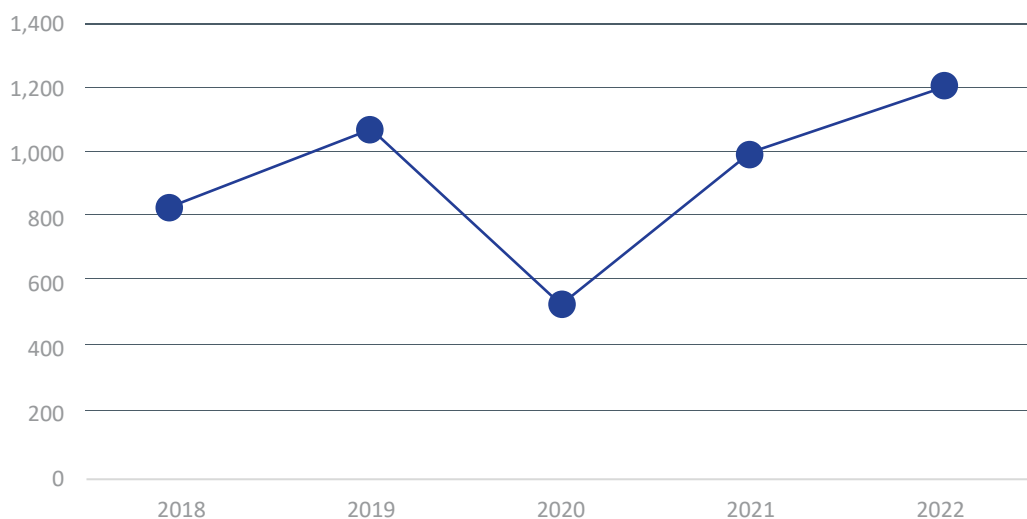
Эскертүү: маалымат 2023 жылдын январь октябрь айларын камтыган.

КР УСК түздөн-түз финансылык инвестициялар жөнүндө маалыматтарды квартал сайын жана жыл сайын чогултат жана баяндама берет. КР УСКмамлекеттик статистикалык баяндама формалары аркылуу маалыматтарды чогултат (№1-инвестиция (жылдык, кварталдык) "инвестициялар жөнүндө баяндама", №2-инвестиция (жылдык, айлык) "негизги активдерди ишке киргизүү жана негизги активдер капиталына инвестицияларды колдонуу жөнүндө баяндама." Чет элдик түз инвестициялар боюнча маалыматтарга төмөнкүлөр кирет:

- иштин түрлөрү боюнча түз чет өлкөлүк инвестициялар,
- өлкөлөр боюнча түз чет өлкөлүк инвестициялар (кайсы өлкөдөн канча инвестиция) инвестициялануучу
- өлкөдө жайгашкан жери боюнча түз чет өлкөлүк инвестицияларды (Кыргызстанда канча инвестиция кайсы жерде);

Кыргызстан дүйнө жүзү боюнча эл аралык акча которууларга көз каранды өлкөлөрдүн бири болуп саналат. Кыргызстандагы акча которуулар ИДПнын 30 пайызын түзөт жана өлкө ИДПнын үлүшү катары акча которуулардын көлөмү боюнча дүйнөдө үчүнчү орунда турат (АӨБ, 2022).

СҮРӨТ 15: ЧЕТ ӨЛКӨЛҮК ТҮЗ ИНВЕСТИЦИЯЛАР, 2018-2022, (МИҢДЕП \$)

Булагы: КР УСК, 2023

2022-жылы түз чет элдик инвестициялардын көлөмү (агымдарды кошпогондо) 1,202,6 миллион АКШ долларын түзгөн, бул 2021-жылга караганда 19,5 пайызга жогору жана 2018-жылга караганда 1,4 эсе жогору (14-Сүрөт). Чет элдик түз инвестиция (88,5%) тоо-кен ишканаларына, өндүрүшкө, финансылык ортомчулукка жана камсыздандырууга, ошондой эле дүң жана чекене соодага (58,3% 2021-жылы, 65,3% 2018-жылы) (КР УСК, 2023d) салынган.

9. МААЛЫМАТТЫН ЖЕТИШСИЗДИГИ ЖАНА КЕЛЕЧЕКТЕГИ ИЗИЛДӨӨЛӨР

Жалпысынан алганда, миграция боюнча бир нече тематикалык багыттарды камтыган татаал маалыматтарды чогултуу системасы бар. Бирок маалыматтарды чогултууда жана маалыматты баяндоодо бир нече кемчиликтер бар. Миграциянын динамикасын жакшыраак түшүнүү үчүн миграциянын жашоо циклинде маалыматтарды системалуу чогултууну, көзөмөлдөөнү жана баалоону камсыз кылуунун негизги ачкычы деп эсептейбиз. 2021-жылы Кыргызстандын өкмөтү жалпы миграциялык башкарууну жакшыртууга багытталган 2020-2030-жылдардагы миграциялык саясаттын жаңы концепциясын кабыл алган. Кыргыз Өкмөтү ошондой эле бул миграциялык саясатты ишке ашыруу боюнча иш-чаралар планын иштеп чыккан жана иш-чаралар планында көрсөтүлгөн көрсөткүчтөрдүн бири мигранттар жөнүндө маалыматтарды чогултууну жакшыртуу болуп саналат. Бул жерде ар кандай мамлекеттик жана бейөкмөт уюмдарды өкүлчүлүк кылган жумушчу топтору бар жана жумушчу топ мигранттар боюнча маалыматтарды чогултуу системасын жакшыртуу боюнча иштеп жатат. Биз миграцияга байланыштуу маалыматтардын кемчиликтерин толуктап миграция менен өнүгүүнү жакшыраак байланыштырууда жана далилдерге негизделген саясатты сунуштоодо бир нече кызыкдар тараптарды колдойт деп табабыз.

Миграция боюнча маалыматтарды картага түшүрүү учурунда бир нече маалымат кемчиликтери аныкталган. Негизги кемчиликтер бул мигранттар жөнүндө толук маалыматтардын жоктугу, кээ бир учурдагы маалыматтар санариптештирилбейт жана ачык жеткиликтүү эмес. Бир нече тематикалык багыттарда системалуу, сандык статистика (анын ичинде документтери жок мигранттар жана ички көчүрүлгөндөр), Кыргызстандан келген качкындар жөнүндө маалыматтар өкмөттүк деңгээлде жок жана ички көчүрүлгөндөр жөнүндө толук маалыматтар жок.

Дагы бир көйгөйлүү ажырымдардын бири-бул толук кандуу маалыматтын жоктугу. Мисалы, Кыргызстандын Өкмөтү иммигранттардын кошумча маалыматтары боюнча өзүнчө баяндама бербейт. Бул баяндаманы иштеп чыгуу учурунда иммигранттар жөнүндө маалыматтардын төмөнкү түрү мамлекеттик органдардан табылган жок: иммигранттардын жынысына карап түзүлгөн саны, Кыргызстанда жайгашуусу, кайсы жерден келип чыгышы, жашы, жумушка орношуу статусу (мисалы, иштеген, жумушсуз, студенттер, пенсияга чыккан ж.б.), жана билим деңгээли. Эмигранттардын саны Кыргызстандын чет өлкөлөрдөгү консулдук мекемелери жана элчиликтери тарабынан чогултулат, бирок маалыматтар эмигранттардын социалдык профили боюнча бөлүнбөйт.

Тилекке каршы, бардык эле маалыматтар коомчулукка жеткиликтүү эмес. Айрым маалыматтарды тиешелүү мамлекеттик органдардын расмий өтүнүчү аркылуу гана алууга болот. Мисалы, КР УСКде тышкы жана ички мигранттар жөнүндө толук маалыматтар бар, анын ичинде билим берүү, үй-бүлөлүк абал, иммигранттардын мекенинин келип чыгышы жана кабыл алуучу өлкөдө жайгашуусу, максат боюнча миграция, этникалык жана башка көптөгөн маалыматтар бар. Бирок бул маалыматтар ачык жеткиликтүү эмес. Бул маалыматтардын көпчүлүгү англис тилине которулган эмес, бирок негизинен орус жана кыргыз тилдеринде.

Айрым тематикалык багыттар боюнча, анын ичинде документи жок мигранттар жана ички жер которуулар боюнча системалуу маалыматтарды чогултуу жок. Бул маалыматтар негизинен сапаттык формада жана мигранттардын бул түрлөрү боюнча сапаттык далилдерди көрсөтөт. Маалыматтарды картага түшүрүү учурунда КР УСКде жана КР ЭСКММ сыяктуу мамлекеттик мекемелерден качкындары туралуу эч кандай маалымат табылган жок.

Негизги кемчиликтердин бири, миграциялык процесстердин бир эле мигранттардын топтому үчүн агенттиктердин ар кандай аныктамаларды колдонуусуна байланыштуу болушу мүмкүн. Бул ар түрдүүлүк сандарды салыштыруу жана жер-жерлерде чыныгы абалды баалоодо бир топ кыйынчылыктарды жаратат. Мисалы, сурамжылоолор көрсөткөндөй, ички мигранттардын көпчүлүгү өлкөдө эч кандай каттоосуз жүрүшөт, бирок мыйзам боюнча ички мигранттарды каттоо талап кылынат.

Ар мамлекеттик уюмдарда маалыматтарды чогултуу системасы бар. Бирок, миграциялык маалыматтарды чогултууну жакшыртуу жана баяндаманын бул бөлүмүндө көрсөтүлгөн маалыматтардын кемчиликтерин жоюу үчүн бир нече кадамдарды жасоо шарт. Келечектеги изилдөөлөр миграция тематикалык багыттарынын көпчүлүгүндө кошумча маалыматтарды андан ары изилдөөгө аракет кылышы мүмкүн. Миграция боюнча кошумча маалымат иштеп чыгууга, анализдөөгө жана баяндама берүүгө боло турган чийки маалымат барбы? Миграция туралуу маалыматтын бир нече тилде даярдалып, жалпыга жеткиликтүү кылуу үчүн кандай кыйынчылыктар жана мүмкүнчүлүктөр бар?

10. БУЛАКТАРГА ШИЛТЕМЕЛЕР

Боссави, Л., Гарроте-Санчес, Д. Дүйнөлүк Банктынтобу (WMG) (2022). Кыргызстандан коопсуз жана өндүрүмдүү миграция. COVID-19 пандемиясынан алынган сабактар. Маалыматты төмөнкү шилтемелерден алынган: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099700011112220069/p1758690317f0c0f6095f40174df55483dc>

FOR.KG (2022), веб баракчасы. Министрлер кабинети 2021-2030-жылдарга Кыргызстандын миграциялык саясатынын биринчи этабын ишке ашыруу боюнча иш-чаралардын планын бекитти. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://www.for.kg/news-763222-ru.html>

Кыргызстандын Өкмөтү (2021). Кыргыз Республикасынын Миграция саясатынын концепциясы бекитилди. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://online.toktom.kg/NewsTopic/6436>

Эл аралык эмгек уюму (ЭЭУ) (2022). Кыргызстан-кайтып келген эмгек мигранттарынын баштапкы изилдөөсү-1-тур (2022-жылдын ноябрь-декабрь). Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd1461/files/reports/KG_Baseline%20and%20Returning%20Migrant%20Worker%20Survey%20Round%201_v1.pdf?iframe=true

Эл аралык эмгек уюму (ЭЭУ). Кыргызстан үчүн ратификациялар. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:11200:0::no:11200:p11200_country_id:103529

Ички жер которууну көзөмөлдөө борбору (IDMC) (2023). Кыргызстан-Өлкөгө сереп салуу. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://www.internal-displacement.org/countries/kyrgyzstan>

Эл аралык миграция уюму (ЭМУ) (2023). Кыргызстандагы ички миграция. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://kyrgyzstan.iom.int/sites/g/files/tmzbd1321/files/documents/Internal%20Migration%20in%20Kyrgyzstan.pdf>

Эл аралык миграция уюму (ЭМУ) (2023a). Миграцияны башкаруунун көрсөткүчтөрүнүн экинчи профили 2022 /Кыргыз Республикасы. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://publications.iom.int/books/migration-governance-indicators-second-profile-2022-kyrgyz-republic>

Эл аралык миграция уюму (ЭМУ) (2022a). Миграцияны башкаруунун көрсөткүчтөрү. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://kyrgyzstan.iom.int/sites/g/files/tmzbd1321/files/documents/2023-03/MGI-2nd-Kyrgyz-2022.pdf>

Эл аралык миграция уюму (ЭМУ) (2019). Миграция боюнча сөздүк. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf

Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлиги (КРИИМ) (2023). ЭМУнун маалымат сурамына жооп боюнча Кыргыз Республикасынын баяндамасы (2023-жылдын 28-ноябрында жеткиликтүү) Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги (К.Р. Ю.М) (2021a, 28 Октябрь). Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза кодекси. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/112309>

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги (К.Р. Ю.М) (2021b, 15 Ноябрь). Кыргызстандын өзгөчө кырдаалдар министрлиги жөнүндө #262 жобо. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/158694?cl=ru-ru>

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги (К.Р. Ю.М) (2021c, 15 Ноябрь). Кыргыз Республикасынын эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлиги жөнүндө жобо. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/158733?cl=ru-ru>

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги (К.Р. Ю.М) (2019, 25 Ноябрь). "Консулдук каттоо" автоматташтырылган маалымат системасын колдонуу аркылуу Кыргызстандын жарандарын консулдук каттоо жана каттоодон чыгаруу тартиби жөнүндө жоболор. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/157339>

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги (6 Май 2016a). Кыргыз Республикасынын Премьер-министринин токтому. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/215168?cl=ru-ru#%D1%802>

АКШнын Мамлекеттик департаменти (2021). 2020 Адам сатуу боюнча баяндама: Кыргыз Республикасы. Маалымат

төмөнкү шилтемеден алынган: <https://www.state.gov/reports/2020-trafficking-in-persons-report/kyrgyz-republic/>

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги (К.Р. Ю.М) (19 Декабрь 2016b). Чет өлкөлүк жарандарды жана жарандыгы жок адамдарды Кыргызстандын аймагында каттоо жөнүндө КР Өкмөтүнүн токтому. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/98720>

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги (К.Р. Ю.М)(11 Декабрь 2015). Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик миграция кызматы жөнүндө жобо. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/98243>

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги (К.Р. Ю.М)(3 Август 2013). № 183 «Чет өлкөдөгү мекендештерди колдоо боюнча мамлекеттик саясаттын негиздери жөнүндө» Мыйзамы. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/203992?cl=ru-ru>

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги (К.Р. Ю.М)(20 Февраль 2012). Кыргыз Республикасынын Тышкы иштер министрлигинин Тышкы миграция департаменти жөнүндө жобо. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/93513/10?cl=ru-ru>

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги (К.Р. Ю.М) (26 Ноябрь 2007). №175 Кыргыз Республикасына көчүп келген этникалык кыргыздарга мамлекеттик кепилдиктер жөнүндө мыйзам. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/202209>

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги (К.Р. Ю.М) (13 Январь 2006). Кыргыз Республикасынын «Тышкы эмгек миграциясы жөнүндө» №4 мыйзамы. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1792>

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги (К.Р. Ю.М)(17 Март 2005). “Адамдарды сатуунун алдын алуу жана ага каршы күрөшүү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1650>

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги (К.Р. Ю.М) (25 Март 2002a). Кыргыз Республикасынын качкындар жөнүндөгү мыйзамы. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/999/20?cl=ru-ru>

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги (К.Р. Ю.М) (30 Июль 2002b). Кыргыз Республикасынын ички мигранттар жөнүндө мыйзамы. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1090>

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги (К.Р. Ю.М) (17 Июль 2000). «Тышкы миграция жөнүндө» Кыргыз Республикасынын № 16-чы мыйзамы. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/350>

Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги (К.Р. Ю.М) (14 Декабрь 1993). “Кыргызстандагы чет өлкөлүк жарандардын укуктук абалы жөнүндө” № 1296-XII мыйзамы. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/772?cl=ru-ru>

Кыргыз Республикасынын Эмгек, социалдык камсыздоо жана миграция министрлиги (ЭСКММ) (2023). Миграция базасы. (14 Ноябрь 2023) Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы (КРUB) (2023). Жылдык баяндама 2022. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://www.nbkr.kg/DOC/22062023/00000000060727.pdf>

Кыргызстандын Улуттук статистикалык комитети (КР УСК) (2023a). Тышкы жана ички мигранттардын маалымат базасы. (19 Октябрь 2023). Кыргызстандын Улуттук статистикалык комитети (КР УСК) (2023b). Калктын сааны жана агымы. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fstat.kg%2Fmedia%2Fcategory%2F45edb55a-b1b8-4ec9-b77e-20a9ec47a9d0.XLS&wdOrigin=BROWSELINK>

Кыргызстандын Улуттук статистикалык комитети (КР УСК) (2023c). Жылдар боюнча Кыргызстанда кабыл алынган качкындардын саны боюнча маалымат.

Кыргызстандын Улуттук статистикалык комитети (КР УСК) (2023d). 2022-жылы чиндечет элдик инвестициялар. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://www.stat.kg/ru/statistics/investicii/>

Кыргызстандын Улуттук статистикалык комитети (КР УСК) (2023e). Кыргызстандын 2022-жылдагы калкын жана турак жай фондун каттоо. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://stat.kg/ru/publications/perepis-naseleniya-i-zhilishnogo-fonda-kyrgyzskoj-respubliki-2022-goda-kniga-i-osnovnye-socialno-demograficheskie-harakteristiki/>

Кыргызстандын Улуттук статистикалык комитети (КР УСК)(2023f). Кылмыш. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://stat.kg/ru/statistics/prestupnost/>

Кыргызстандын Улуттук статистикалык комитети (КР УСК) (2023g). Качкындардын саны боюнча маалымат базасы (2023-жылдын 19-октябрында жеткиликтүү).

Кыргызстандын Улуттук статистикалык комитети (КР УСК) (2020). COVID-19 пандемиясынын үй чарбаларына тийгизген таасири. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://stat.kg/ru/publications/vliyanie-pandemii-covid-19-na-domashnie-hozyajstva/>

Кыргызстандын Улуттук статистикалык комитети (КРУСК) (датасы жок). Демографиялык статистика боюнча методикалык жоболор. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://stat.kg/en/statistics/download/methodology/68/>

Роланд-Хольст, Карымшаков К. (2022). ICT, онлайн издөө жүрүм-туруму жана акча которуулар: Кыргызстандан алынган далилдер. Азия өнүктүрүү банкынын институту. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://www.econstor.eu/handle/10419/272891>

Цапенко, И., Юрьевич М. (2022). Онлайн суроо статистикасын колдонуу менен учурдагы миграцияны болжолдоо. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://www.proquest.com/openview/1112dfa149d285b7f9c0ba06eabdfcd8/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2029687>

Бириккен Улуттар Уюмунун Балдар фонду (ЮНИСЕФ) (2020). MICS (Бир нече көрсөткүчтөр боюнча кластердик изилдөөлөр) Ковид-19нун Кыргызстандагы балдарга жана аялдарга тийгизген таасири боюнча кийинки изилдөө. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://www.unicef.org/kyrgyzstan/reports/mics-follow-survey-covid-19-impact-childrenand-women-kyrgyzstan>

Жарандыгы жок адамдардын статусуна байланыштуу Бириккен Улуттар Уюмунун Конвенциясы ((1954-жылдын 28-сентябрында кабыл алынган, 1960-жылдын 6-июнунда күчүнө кирген) 360 UNTS 117) 1-чиберене. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган <https://www.iom.int/key-migration-terms>

Бириккен Улуттар Уюмунун Экономикалык жана социалдык маселелер боюнча департаменти (2020a). 2020-жылы эл аралык мигранттардын саны. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock>

Бириккен Улуттар Уюмунун Экономикалык жана социалдык маселелер боюнча департаменти (UN DESA) (2020b). Эл аралык миграция. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesa_pd_2020_international_migration_highlights.pdf

Бириккен Улуттар уюмунун качкындар боюнча Жогоркукомиссарынын Бөлүмү (БУУ КЖКБ)(2023). Качкындардын маалыматтарын издөө системасы. Маалымат 18 январь 2024 жылы төмөнкү шилтемеден алынган: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/download/?url=LtyEj1>

Бириккен Улуттар уюмунун качкындар боюнча Жогоркукомиссарынын Бөлүмү (БУУ КЖКБ)(датасы жок). БУУ КЖКБ Кыргызстан. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://www.unhcr.org/centralasia/en/unhcr-in-kyrgyzstan>

Бириккен Улуттар Уюмунун Миграция тармагы(2023). 2030-жылга чейинки мезгилге Кыргыз Республикасынын миграциялык саясатынын концепциясы. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган <https://migrationnetwork.un.org/practice/concept-migration-policy-kyrgyz-republic-2030>

Бириккен Улуттар Уюмунун келишимдер жыйнагы (UNTC) (2023). Балдардын укуктары жөнүндө конвенция. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4

АКШнын Мамлекеттик департаменти (2023). 2022 Адам сатуу боюнча баяндама: Кыргыз Республикасы. Маалымат төмөнкү шилтемеден алынган: <https://www.state.gov/reports/2022-trafficking-in-persons-report/kyrgyz-republic/>